

december 1965
5e jaargang no. 4

AFRIKA-STUDIECENTRUM • LEIDEN • NEDERLAND

kroniek **van** **afrika**

UNIVERSITAIRE PERS LEIDEN





Kroniek van Afrika

INHOUD

CHRONOLOGISCH OVERZICHT	227-259
ASPECTEN: Verkiezingen in West-Nigerië — Rivaliteit in Congo — Rhodesië over de Rubicon.	260-268
BIJDRAGE: F. M. van Asbeck — De nieuwe staten in Afrika en het internationale arbeidsrecht	269-279
(Summary: The New States in Africa and Inter- national Labour Law).	279-280
Aantekening.	280-283
AANKONDIGING	284-285
MEDEDELING	286

A. Algemeen

AFRO-AZIATISCHE TOPCONFERENTIE

De tweede Afro-Aziatische topconferentie, ook tweede Bandoengconferentie genoemd, die 5 november te Algiers zou worden gehouden, is voor de derde maal uitgesteld.

Op de 14 en 15 oktober gehouden vergadering van het voorbereidend comité van 15 landen (Cambodja, Malawi, Tanzania, Zambia en Ethiopië waren echter niet vertegenwoordigd) stelde de afgevaardigde van de Chinese Volksrepubliek, hierin gesteund door Pakistan, voor om de topconferentie uit te stellen (China was vermoedelijk tot de slotsom gekomen dat de meeste landen niet megingen met haar wens Rusland van de conferentie te weren en dat zij evenmin voldoende steun zou krijgen voor een door haar in te dienen resolutie, gericht tegen de imperialistische politiek van de Verenigde Staten van Amerika).

Op 26 oktober deelde de Chinese Volksrepubliek mee dat zij niet aan de conferentie zou deelnemen. Noord-Vietnam en Pakistan volgden direct dit voorbeeld.

De 28ste oktober, de dag waarop de aan de 'top' voorafgaande ministersbijeenkomst zou beginnen, waren slechts 36 van de meer dan 60 delegaties, waaronder slechts 14 ministers, aanwezig. Men besloot de bijeenkomst twee dagen uit te stellen. De ministers en delegaties kwamen op 1 november tot de conclusie dat het geëigende moment voor het houden van de 'top' nog niet was aangebroken, omdat vele landen afwezig waren en vanwege het bestaan van conflicten tussen leden van de Afro-Aziatische wereld (o.a. India-Pakistan en Maleisië-Indonesië). Er werd besloten: de topconferentie in Algiers bijeen te roepen op een datum, die nog zal worden vastgesteld en tot voortzetting van de werkzaamheden van het voorbereidende comité. Op de Afro-Aziatische landen werd een beroep gedaan niets achterwege te laten een zodanige situatie te scheppen, die noodzakelijk is voor het succes van deze tweede 'top'.

ARABISCHE LIGA

Van 13 tot 17 september vergaderden te Casablanca 11 van de 13 Arabische staatshoofden. Koning Idriss (Libië) liet zich vertegenwoordigen door de

* Afgesloten op 15 november. Chronologisch overzicht en Aspecten werden verzorgd door P. A. Emanuel, A. Kater, J. van der Meulen en J. Vroemen.

troonopvolger en president Bourguiba (Tunesië) zond zijn persoonlijke afgezant Mongi Slim om zijn afwezigheid toe te lichten. Op 13 september beschuldigde Bourguiba in een rede Egypte van inmenging in binnenlandse aangelegenheden van andere landen en van aanvallen via pers en radio op Tunesische personen. (Al sinds 1956 verzet Bourguiba zich tegen het overwicht van Egypte in de Liga.)

Op de aan de 'top' voorafgaande ministersconferentie (vanaf 9 september) pleitte vooral de Algerijnse minister voor herziening van het handvest van de Liga, dat nu ruim 20 jaar oud is. De staatshoofden riepen hiertoe een commissie in het leven, die aan de volgende 'top', in september 1966 te Algiers, voorstellen moet doen.

Ter conferentie verzoenden de Egyptische en Syrische presidenten zich met elkaar. Hierdoor werd het mogelijk dat alle aanwezige staatshoofden een solidariteitspact ondertekenden, dat aan het handvest zal worden toegevoegd. Het pact houdt in: solidariteit ten dienste van de Arabische natie, speciaal van Palestina; respect voor de bestaande regimes en niet-inmenging in de interne aangelegenheden van de Arabische landen; respect voor de internationale wetten betreffende het asielrecht; niet-aanmoediging van subversieve bewegingen; de pers der Arabische landen in dienst van de Palestijnse zaak te stellen alsmede herziening van de persstatuten der aangesloten landen ter vermindering van alle polemieken die strijdig zijn met de Arabische solidariteit.

Het slotcommuniqué vermeldde onder andere:

1. Omtrent de Palestijnse kwestie. De staatshoofden verklaarden zich eensgezind over de plannen ter versterking van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie en het bevrijdingsleger, alsook over de in te nemen houding in de Verenigde Naties en zij besloten zich tegen elke poging het Palestijnse vluchtelingenvraagstuk uit de weg te ruimen, te verzetten. De werkzaamheden ter afvloeiing van Jordaanwater zullen worden voortgezet (naar vermoed wordt niet meer in de nabijheid van de Israëlische grens). Het verenigd Arabisch oppercommando zal worden versterkt.
2. Betreffende de territoriale integriteit. De staatshoofden verwerpen alle imperialistische en separatistische pogingen, die leiden tot scheuring van delen van de Arabische wereld en besluiten elk land dat hieraan ten offer valt, op verzoek de noodzakelijke steun te geven.
3. Aangaande Afrika. Erkenning van de positieve rol van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid. Ondersteuning van de vrijheidsstrijd in de afhankelijke Afrikaanse landen, veroordeling van de apartheid in Zuid-Afrika en van het streven naar een onafhankelijkheidsverklaring van de blanke minderheid in Rhodesië.

ORGANISATIE VAN AFRIKAANSE EENHEID(OAU/OUA)

Voorafgegaan door de ministersconferentie, die 14 oktober begon, werd van 21 tot 26 oktober te Accra de vergadering van staats- en regeringshoofden van de OAU gehouden. Van de 36 lidstaten waren er 28 vertegenwoordigd en van deze slechts 13 door het staatshoofd; 8 staten van de Gemeenschappelijke Afrikaans-Madagassische Organisatie (OCAM) zonden geen enkele vertegenwoordiger. De staatshoofden van de Entente-landen (Ivoorkust, Boven-Volta, Niger en Dahomey) en de president van Togo, die van 18 tot 20 oktober bijeenkwamen te Wagadoegoe, verklaarden in een communiqué niet naar Accra te gaan, omdat zij twijfelden aan de grondigheid van de Ghanese verbanningsmaatregelen jegens de uit hun landen afkomstige politieke vluchtelingen die zich schuldig maakten aan ondermijnende activiteiten. Op de in juni te Lagos gehouden buitengewone zitting van de OAU-ministerraad had de Ghanese regering zich hiertoe verplicht; bovendien had president Nkrumah van Ghana, in een gesprek met zijn ambtgenoten van Ivoorkust, Niger en Boven-Volta, 13 oktober tot stand gekomen door bemiddeling van de president van Mali, toegezegd dat ook alle familieleden van de politiek actieve vluchtelingen zouden worden verbannen. Hierbij zou Ghana de hulp inroepen van de diplomatieke vertegenwoordigers van de Entente-landen in Accra. Dit laatste is volgens het communiqué van 20 oktober niet gebeurd.

De vergadering besprak uitvoerig een plan van president Nkrumah een uitvoerende raad van de OAU op te richten, als eerste stap naar een Afrikaanse eenheidsregering. De regeringen van de lidstaten werd verzocht deze zaak te bestuderen en hun mening erover op de volgende vergadering van staats- en regeringshoofden kenbaar te maken.

De kwestie Congo-Léopoldville en de opstand in Zuid-Soedan zijn, omdat de betrokken regeringen hiertegen bezwaar maakten, niet in behandeling genomen.

De vergadering nam een aantal resoluties aan, o.a. over Zuid-Afrika, de bevrijdingsbewegingen, defensie-organisatie van de OAU en over betrekkingen van de OAU met de Verenigde Naties.

Twee van de drie belangrijkste resoluties volgen hieronder in verkorte weergave:

1. Zuid-Rhodesië. (Zie chronologisch overzicht van Zuid-Rhodesië.)
2. Politieke vluchtelingen. In deze resolutie wordt een beroep op de leden gedaan om: a) te verhinderen dat vluchtelingen in gastlanden activiteiten ontplooiën die schade berokkenen aan belangen van andere lidstaten, en b) de vluchtelingenconventie van de Verenigde Naties te ondertekenen en deze intussen reeds toe te passen op Afrikaanse vluchtelingen.
3. Ondermijnende activiteiten. De staats- en regeringshoofden beloven plechtig: a) geen ondermijnende activiteiten vanuit hun landen gericht

tegen een andere lidstaat toe te laten; b) het gebruik van hun grondgebied voor ondermijnende activiteiten van buiten Afrika tegen een lidstaat niet toe te laten; c) af te zien van pers- en radiocampagnes tegen een Afrikaanse staat; d) geen aanleiding te geven tot afscheidingsbewegingen in of tussen lidstaten door verschil van ras, religie en taal of andere verschillen aan te moedigen of te versterken en vormen van dergelijke activiteit te bestrijden; e) door bilateraal en multilateraal overleg proberen de terugkeer van de vluchtelingen met toestemming van zowel de vluchtelingen als het betrokken land van herkomst te bevorderen, en f) de veiligheid van de politieke vluchtelingen uit niet-zelfstandige Afrikaanse gebieden te blijven garanderen en hen te helpen in hun bevrijdingsstrijd.

De volgende vergadering van staats- en regeringshoofden zal in november 1966 te Addis Abeba plaatsvinden.

AFRIKAANS-MADAGASSISCHE GEMEENSCHAPPELIJKE ORGANISATIE (OCAM)
Begin oktober heeft de secretaris-generaal van de OCAM een afdeling voor wetenschappelijk en technisch onderzoek opgericht. Deze afdeling is belast met:

1. het verzamelen, analyseren en verspreiden van documentatie en informatie betreffende de onderzoekingen die worden uitgevoerd door de wetenschappelijk instituten en bureaus van de lid-staten van de OCAM;
2. het ontwerpen van een plan tot oprichting van nieuwe instituten;
3. het opstellen van plannen voor een beurzen- en uitwisselingssysteem voor ambtenaren en technici;
4. op verzoek van de lid-staten de problemen van technische en wetenschappelijke opleiding bestuderen;
5. studiën uit te voeren die het wetenschappelijk onderzoek in de lid-staten van de OCAM helpen bevorderen;
6. het onderhouden van betrekkingen met internationale organisaties.

CONGRES VAN DE CONFEDERATIE VAN AFRIKAANSE VAKVERENIGINGEN (ATUC/CSA)

Van 5 tot 8 oktober kwam te Lagos een congres bijeen van de 'gematigde' ATUC. De premier van Nigerië, Sir Abubakar Tafawa Balewa deed in een boodschap een beroep op het congres te streven naar eenheid in de Afrikaanse vakbeweging.

Het congres reageerde positief op de uitnodiging van de algemeen secretaris van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid om te komen tot een gedachtenwisseling over middelen die tot deze eenheid kunnen leiden.

Het te Dakar gevestigde secretariaat van de ATUC kreeg de opdracht het gesprek hierover met het 'revolutionaire' Panafrikaanse Vakverbond (AATUF/UPSA) voort te zetten, op basis van de in oktober 1963 door beiden afgelegde verklaring, dat een eventueel op te richten Afrikaanse eenheidsvakcentrale onafhankelijk zou moeten zijn van een van de wereldvakcentrales. (Ondanks deze verklaring is de ATUC nog steeds aangesloten bij het Internationale Verbond van Vrije Vakverenigingen.)

B. Regionaal en Territoriaal

NOORD-AFRIKA

Maghreb

De afgelopen periode hebben een aantal vergaderingen van Maghrebijnse commissies plaatsgevonden.

Van 15 tot 17 september kwam te Rabat de commissie voor industriële coördinatie bijeen ter bestudering van middelen tot harmonisatie en coördinatie in de montage- (auto's en tractoren), elektrische apparaten- en glasindustrie. Op 4 en 5 oktober vergaderden onderscheidelijk te Tunis de commissie voor toerisme en te Algiers die voor transport en communicatie. Deze laatste beval de oprichting van een Maghrebijnse luchtvaartmaatschappij aan. De commissie voor buitenlandse handel besprak op 21 oktober te Rabat de gemeenschappelijke handelspolitiek jegens de economische machtsblokken en bestudeerde de oprichting hiertoe van een uitvoerend orgaan.

De Algerijnse regering heeft uiting gegeven aan haar ongerustheid over het begin november gesloten akkoord tussen Libië en Italië over aardgasleveranties uit Libië tegen een lagere prijs dan het Algerijnse aardgas. Zij beschouwt dit als een aanval op de Frans-Algerijnse olie-akkoorden.

President Bourguiba van Tunesië bracht met ministerieel gevolg, van 18 tot 23 oktober, het in juni voorgenomen, maar toen op Marokkaans verzoek uitgestelde, officiële bezoek aan Marokko. Hij ontving daar de leiders van de Istiqlal-partij en van de UNFP. Na afloop van het bezoek werd een communiqué gepubliceerd, waarin beide staatshoofden onder andere hun overtuiging uitspraken van de noodzaak van verhoogde inspanning tot consolidatie van de betrekkingen tussen beide landen in de economische, culturele en sociale sfeer.

Marokko

Op 29 oktober werd de leider van de Union Nationale des Forces Populaires (UNFP), Mehdi Ben Barka, in Parijs ontvoerd. Tot op heden (15 november) is niets over zijn lot bekend.

Ben Barka had in 1960 Marokko verlaten, omdat hij kans liep beschuldigd te worden van een aanslag op de huidige koning Hassan II, toen kroonprins. Alleen in 1962 kwam hij terug om deel te nemen aan het tweede congres van de UNFP. In november 1963 werd hij bij verstek ter dood veroordeeld, wegens zijn pro-Algerijnse houding in het grensconflict tussen Algerije en Marokko. In maart 1964 werd hij nogmaals bij verstek ter dood veroordeeld in verband met het tegen de koning gerichte zgn. 'juli-complot'. Bij de in april afgekondigde algehele amnestie voor politieke gevangenen liet de koning weten dat ook ballingen, indien zij naar hun land terugkeerden, op clementie konden rekenen. Ben Barka stond reeds enige tijd in contact met de Marokkaanse ambassade in Parijs om over zijn terugkeer te onderhandelen.

Naar gebleken is, waren ambtenaren van de Marokkaanse staatsveiligheidsdienst en een aantal Fransen, onder andere twee politiefunctionarissen, verantwoordelijk voor zijn ontvoering. De Marokkaanse minister van binnenlandse zaken (waaronder de staatsveiligheidsdienst ressorteert), generaal Oufkir, op 30 oktober in Parijs, wordt ervan verdacht de hand in de ontvoering te hebben gehad. De Franse rechter van instructie in deze zaak, wilde een aantal Marokkanen, waaronder generaal Oufkir, door een rogatore commissie, als getuigen doen horen. Generaal Oufkir weigerde dit.

De achtergronden van de ontvoering zijn nog duister. De meest gehoorde hypothese is, dat 'rechtse' elementen hiermee hebben willen voorkomen dat de koning de linkse UNFP bij de regering zou betrekken. (Dit is onder andere de mening van de UNFP-leider Bouabid.) Een der voorwaarden van de UNFP zou dan vermoedelijk zijn geweest: de terugkomst van Ben Barka en het ontslag van generaal Oufkir als minister.

Op grote delen van het Marokkaanse volk heeft de ontvoering een diepe indruk gemaakt. Waarschijnlijk is de populariteit van Ben Barka nooit zo groot geweest als nu. De studentenvereniging, de Union Nationale des Etudiants Marocains, besloot 4 november tot een staking van acht dagen. De grootste vakvereniging, de Union Marocaine du Travail, kondigde uit protest tegen 'een politiek, die gefundeerd is op politiemethoden' voor 12 en 13 november een algehele staking af.

De ontvoering, die een aantasting van de Franse souvereiniteit betekende, heeft ook invloed op de goede betrekkingen met Frankrijk. President de Gaulle liet op een desbetreffend verzoek van de familie van Ben Barka weten, dat deze zaak tot op de bodem zal worden uitgezocht. Het privé-bezoek van de koning, dat hij op 10 en 11 november aan Frankrijk zou

brengen en tijdens hetwelk hij een ontmoeting zou hebben met president de Gaulle, is niet doorgegaan. De Franse minister van landbouw Pisani, die voornemens was begin november naar Marokko te gaan, heeft zijn bezoek afgezegd.

In aansluiting op de conferentie van Arabische staatshoofden te Casablanca, bracht de Egyptische president Nasser van 17 tot 23 september een officieel bezoek. In een communiqué bevestigden koning Hassan II en president Nasser hun steun aan de Palestijnse bevrijdingsorganisaties en andere vrijheidsbewegingen in de Arabische wereld, evenals aan de Organisatie van Afrikaanse Eenheid en aan de Afro-Aziatische Topconferentie.

Eind oktober werd in het midden-westen van Marokko aardgas ontdekt. Het aardgas zal als energiebron in de fosfaatmijnen van Youssoufia (200 km van de vindplaats) worden gebruikt.

Algerije

Midden augustus werd bekend gemaakt, dat het hoogste orgaan van de republiek, de Conseil National de Révolution, onder voorzitterschap van Boumedienne het volgende, op korte termijn te verwezenlijken werk-program heeft: 1) hervorming van het FLN (de enige partij); 2) bijeenroeping van een partij-congres; 3) grondwetsherziening; 4) gemeenteraadsgevolgd door nationale verkiezingen en 5) hervormingen op sociaal en economisch terrein.

Eind september deelde de minister van voorlichting op een persconferentie mee, dat sinds de staatsgreep van 19 juni nog geen honderd arrestaties waren verricht. Enkele dagen voor de persconferentie was Hocine Zahouane, leider van de oppositionele groep, de Organisation de la Résistance Populaire (ORP), die zich voornamelijk bezighield met het uitgeven van pamfletten, gearresteerd. In de loop van september en oktober werden zeker 25 Fransen gearresteerd op verdenking van samenwerking met de ORP; de meesten zijn zonder proces weer vrijgelaten en het land uitgezet. Het betreft hier Franse communisten, die alleen al verdacht zijn wegens het feit dat de Franse communistische partij zich uitgesproken heeft voor Ben Bella en tegen de staatsgreep.

Begin november werd bekend dat de moeder van Ben Bella voor het eerst sedert de arrestatie van haar zoon van hem een brief had ontvangen.

De Franse regering wees 15 november Ait El Hocine het land uit. Hocine, oud-voorzitter van de FLN-organisatie in Frankrijk, de Amicale des Algériens en France en oud-lid van het politieke bureau, is een tegenstander van het huidige Algerijnse regime.

In verband met de 5 november te houden Afro-Aziatische Topconferentie en de hiermee samenhangende wens tot uitstel van de conferentie van

de Organisatie van Afrikaanse Eenheid, ontwikkelde Algerije vanaf augustus een grote diplomatieke activiteit. Er werden delegaties gezonden naar Ghana, Ethiopië, Egypte, de Oost-Afrikaanse staten, de Ententelanden en Congo-Brazaville, alsook naar Indonesië, de Chinese Volksrepubliek en Rusland. Waarschijnlijk hadden de delegaties tevens tot taak een verklaring te geven van de omverwerping van het bewind van Ben Bella.

Op 11 oktober ontving de Franse president de Algerijnse minister van buitenlandse zaken Bouteflika. Na het onderhoud verklaarde Bouteflika dat gesproken was over de samenwerking tussen beide landen en dat een aantal moeilijkheden hierbij uit de weg was geruimd.

In oktober ontving Boumedienne van de Russische regering een uitnodiging om de volgende maand een bezoek aan Rusland te brengen.

Tunesië

Op 6 oktober vond onder auspiciën van de wereldbank een vergadering plaats van vertegenwoordigers van landen, die geïnteresseerd zijn bij de ontwikkeling van Tunesië. Deze landen zijn: België, Canada, Engeland, Finland, Frankrijk, Italië, Nederland, Spanje, Verenigde Staten van Amerika, West-Duitsland, Zweden en Zwitserland. De Tunesische minister van economische zaken en het plan, Ahmed Ben Salah, zette in een lezing uiteen, dat, hoewel bij de ontwikkelingsplannen van zijn land het zwaartepunt ligt op de binnenlandse besparingen, deze niet toereikend zijn en dat Tunesië daarom een beroep moet doen op bevriende mogendheden. In november zal te Parijs wederom een dergelijke vergadering worden gehouden.

President Bourguiba kondigde 30 oktober een loonsverhoging van 5 % aan. Dit is de eerste loonsverhoging sinds de devaluatie van 1964, waardoor de kosten van levensonderhoud met ongeveer 15 % stegen.

In oktober werd een wet aangenomen, die het mogelijk maakt dat vrouwen zich onder bepaalde voorwaarden gratis kunnen laten aborteren. Die voorwaarden zijn: het dient te geschieden in staatsziekenhuizen, binnen drie maanden van de zwangerschap en slechts bij vrouwen met vier of meer kinderen.

Op 15 november vertrok Bourguiba voor een Afrikaanse reis die in het teken staat van 'vriendschap en samenwerking'. Hij bezoekt in ieder geval Mauretanië, Liberië, Senegal, Mali, Ivoorkust, Niger, Nigerië, Kameroen en misschien ook Guinee.

Mauretanië

Tijdens zijn Europese reis werd president Moktar Ould Daddah door het Franse staatshoofd ontvangen. Waarschijnlijk bespraken beide staats-

lieden oorzaak en gevolg van het uittreden van Mauretanië uit de Gemeenschappelijke Afrikaans-Madagassische Organisatie.

Enige dagen later tekende Ould Daddah te Brussel een verdrag met de Europese Economische Gemeenschap, waarbij het Europese ontwikkelingsfonds \$ 5,5 mln. bijdraagt in de kosten van de aanleg van een visserijhaven in Port-Etienne.

In oktober en november hebben wederom twee vroegere pro-Marokkaanse opposanten van het huidige regime zich achter president Ould Daddah geschaard.

Verenigde Arabische Republiek

Sinds eind augustus, toen de politie in Kerdassa (nabij Kaïro) bij een poging tot aanhouding van leden van de verboden Moslimse Broederschap, gewapend verzet ondervond, waarbij enige doden vielen, zijn een groot aantal leden (sommige berichten melden een getal van 10.000) van deze Broederschap gearresteerd.

De Moslimse Broederschap is een politiek-religieuze organisatie met traditionele opvattingen omtrent staat en maatschappij. Tussen 1948 en 1952, op het hoogtepunt van haar macht, telde zij ongeveer 2 miljoen leden. Een aantal officieren uit de omgeving van Nasser, die in 1952 de staatsgreep volvoerden, behoorden ertoe. Na de aanslag op president Nasser in 1954 werd de Broederschap verboden. De gebeurtenissen van de laatste tijd tonen echter aan dat zij, ondanks dit verbod, nog steeds bestaat.

In een publicatie van begin september beschuldigde de enige toegelaten partij, de Arabisch-Socialistische Unie, de Broederschap ervan een opstand te organiseren met financiële hulp van imperialisten. In haar antwoord hierop, verkort weergegeven in een Tunesisch partijblad, ontkende de Broederschap dit en beschuldigde zij op haar beurt de Egyptische regering ervan mishandelingen toe te laten en de bevolking te onderdrukken.

Op 30 september trad de regering van premier Aly Sabry af. President Nasser wees Zakaria Mohieddin als kabinetsformateur aan. Na de vorming van de nieuwe regering (8 vice-premiers, 22 ministers en 4 plaatsvervangende ministers) ontvouwde premier Mohieddin begin oktober in een verklaring het volgende regerings-programma: 1) voorbereiding van het nieuwe vijf-jarenplan; 2) verhoging van de efficiëntie van het bestuursapparaat; 3) het verzekeren van politieke en sociale stabiliteit en 4) oplossingen zoeken voor het probleem van de bevolkingstoename.

De oud-premier Aly Sabry werd benoemd tot vice-president (de vijfde) en tot algemeen secretaris van de Arabisch Socialistische Unie, met als taak de partij te hervormen.

President Nasser en koning Feisal van Saoedi-Arabië voerden 22 en 23

augustus te Djeddah (Saoedi-Arabië) op initiatief van eerstgenoemde besprekingen over de kwestie Jemen. (Hier woedt een burgeroorlog waarin de ene partij, de republikeinen, gesteund wordt door een Egyptisch leger van 50.000 man en de andere partij, de royalisten, door Saoedi-Arabië.) Beide staatslieden kwamen tot de volgende overeenkomst:

1. er zal een wapenstilstand worden gesloten;
2. de Jemenitische bevolking zal zich uiterlijk op 23 november 1966 moeten uitspreken over de toekomstige staatsvorm van het land;
3. een conferentie van alle nationale stromingen, met hulp van Egypte en Saoedi-Arabië op 23 november 1965 bijeen te roepen, zal beslissen over de regeringsvorm tijdens de overgangperiode (tot het referendum);
4. na 23 november 1965 moeten de Egyptische troepen binnen tien maanden worden teruggetrokken en dient Saoedi-Arabië alle hulp aan de royalisten te staken;
5. de twee landen zullen een gemengde commissie vormen, belast met het toezicht op de wapenstilstand.

Koning Feisal bracht op uitnodiging van president Nasser begin september een bezoek aan Egypte.

Op 1 september werd na een vijf-daags bezoek van president Nasser aan de Sovjet-Unie een communiqué uitgegeven, waaruit onder meer bleek dat gesproken was over Vietnam (toepassing van de akkoorden van Genève van 1954) en over toelating van de Chinese Volksrepubliek tot de Verenigde Naties, dat Nasser voorstander was van toelating van Rusland tot de Afro-Aziatische conferentie, dat Rusland de strijd van het Palestijnse volk voor zijn legitieme en onvervreembare rechten steunt en dat beide landen binnenkort zullen onderhandelen over een handelsverdrag voor de jaren 1966 tot 1970.

Van 1 tot 4 september verbleef Nasser in Joegoslavië, waar hij besprekingen voerde met president Tito. In het na afloop gepubliceerde communiqué viel op dat de Palestijnse kwestie er niet in werd genoemd.

Na de topconferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid was president Nasser tot 29 oktober de gast van de Ghanese president Nkrumah. In een communiqué spraken beide staatslieden zich onder andere uit voor herstel in rechten van het Palestijnse volk met respect voor en in overeenstemming met het handvest van de Verenigde Naties.

Van 24 tot 27 september bracht de Britse minister van staat, belast met buitenlandse zaken, Thomson een bezoek aan Egypte. President Nasser weigerde minister Thomson te ontmoeten vanwege de juist afgekondigde schorsing van de grondwet in Aden.

Van 15 tot 19 oktober was de eerste Egyptische vice-president maarschalk Amer, voor een officieel bezoek in Frankrijk. Na de Suezkanaal-

crisis van 1956 werden de Frans-Egyptische betrekkingen in 1963 weer hersteld. In november 1964 werd een akkoord gesloten, waarbij Egypte zich verplichtte tot schadevergoeding van genaaste Franse bezittingen. Sinds 1963 heeft Frankrijk \$ 100 mln. aan Egypte geleend. Maarschalk Amer nodigde president de Gaulle uit Egypte te bezoeken. De Franse president heeft hiervan nota genomen, maar gezien de huidige situatie (de komende Franse presidentsverkiezingen) de uitnodiging nog niet aanvaard.

Soedan

Eind augustus deelde de minister van binnenlandse zaken mee dat in de strijd tegen de opstandelingen vliegtuigen worden ingezet. Er zou een aantal opstandelingskampen zijn gebombardeerd. Volgens een woordvoerder in Kampala van de Sudan African National Union (SANU), een der drie zuidelijke partijen, werden geen militaire objecten, maar dorpen aangevallen. De regering van Oeganda diende te Chartoem een protest in tegen schending van haar grondgebied, waar op 17 september een Soedanees vliegtuig een kamp van Zuidsoedanese vluchtelingen zou hebben gebombardeerd. De Soedanese minister van binnenlandse zaken beweerde dat op die datum de Soedanese grens was geschonden door een niet geïdentificeerd toestel en suggereerde dat dit het in het protest genoemde toestel was.

Begin september werd te Chartoem bekend gemaakt dat de strijd in het zuiden 680 mensenlevens, waaronder 13 soldaten, had geëist. Volgens ooggetuigen-verslagen van vluchtelingen moet dit cijfer veel hoger zijn. Deze verslagen maken melding van het op grote schaal doden van burgers zonder enige vorm van proces.

Eind augustus vormden twee Zuidsoedanese partijen, de SANU en het Southern Front in Kampala een gemengde commissie, belast met het vastleggen van de basis voor een toekomstige samenwerking.

Begin september berichtte het Southern Front dat de Ghanese president zijn bemiddeling had aangeboden in het conflict tussen Noord- en Zuid-Soedan. De regering zou dat aanbod van de hand hebben gewezen.

Op 20 oktober vroeg Al Azhari, voorzitter van de Opperste Raad (het lichaam dat de functie van staatshoofd vervult) zijn partijgenoten (NUP) in de regering Maghoub te demissioneren. Tussen hem en premier Maghoub (Umma Party) was een conflict ontstaan over de vertegenwoordiging van Soedan op conferenties, waaraan staatshoofden deelnemen. Op 28 oktober traden de zeven NUP-ministers af, maar reeds op 2 november werd de coalitie hersteld, nadat Maghoub zich erbij had neergelegd dat voortaan Al Azhari zal optreden als voorzitter van delegaties op bijeenkomsten van staathoofden.

Op 26 oktober diende de communistische fractie in het parlement een

motie van wantrouwen in tegen de regering, omdat deze verantwoordelijk is voor de onvoldoende uitrusting van het leger, dat hierdoor niet voor zijn taak is berekend en omdat zij niet bij machte blijkt te zijn het probleem van het zuiden op te lossen. De motie werd verworpen. In november werden verschillende anti-communistische betogingen gehouden en eisten de regeringspartijen een verbod van de communistische partij.

Op 27 oktober begon een vierdaagse staking van het spoorwegpersoneel, ter ondersteuning van zijn eisen voor hoger loon en betere arbeidsvoorwaarden.

Journalisten, advocaten en parlementsleden hielden op 29 oktober een optocht uit protest tegen de inbeslagneming van vier kranten, waarin volgens de regering het leger was beledigd. De journalisten dreigden in staking te gaan, als de wet, die deze maatregel mogelijk maakte, niet werd ingetrokken.

Somalië

In september bracht de secretaris-generaal van de OAU, Diallo Telli, een officieel bezoek ter bespreking van de relaties van dit land met de OAU.

Frans-Somaliland

Op 15 september zei de minister van binnenlandse zaken voor de radio, dat zijn land altijd afhankelijk van Frankrijk zal blijven. Hij wees iedere buitenlandse inmenging af, vooral die van buurlanden.

WEST-AFRIKA

Gambië

De People's Progressive Party (PPP) en de Democratic Congress Alliance (DCA), die de regeringscoalitie vormen, hebben in de eerste helft van augustus besloten samen te smelten. De naam van de nieuwe partij zal People's Progressive Party zijn. Voorzitter is eerste minister Jawara.

Guinee

Op 9 oktober werden de statuten van een nieuwe politieke partij, de Parti de l'Unité Nationale de Guinée (PUNG) bij het ministerie van binnenlandse zaken en het bureau van de president gedeponereerd door de handelaar Mamadou Touré. De partij zetelt in konakry. Mamadou Touré werd drie dagen later gearresteerd waarna nog meerdere arrestaties volgden. Mamadou Touré is afkomstig uit Fouta Djallon, het gebied waar de vroegere Parti Socialiste Guinéen veel invloed had.

Op 31 oktober richtte de regering een comité voor revolutionaire taken op waarvan de doelstellingen niet nader werden omschreven.

Op 9 november maakte de Parti Démocratique Guinéen (PDG) bekend, dat te konakry een samenzwering was ontdekt. Verscheidene personen zouden zijn gearresteerd. Het politieke bureau van de PDG heeft in verband hiermede besloten de nationale revolutionaire raad op 15 november bijeen te roepen en op 21 november een 'nationale dag van waakzaamheid en revolutionaire standvastigheid' te houden.

In de bijeenkomst van de revolutionaire raad heeft de voorzitter van de Nationale Vergadering, Léon Maka, Frankrijk, Ivoorkust, Boven-Volta en Niger en ex-premier Tshombe van Congo ervan beschuldigd aan het complot te hebben deelgenomen. Hij verklaarde dat in juli van dit jaar president Houphouët-Boigny van Ivoorkust te Parijs een bijeenkomst met de presidenten Hamani Diori, Yaméogo en Tshombe had georganiseerd waarin het plan voor een complot tegen Guinee werd opgesteld. Daarna zou hierover contact zijn opgenomen met de Franse ministers Triboulet en Jacquinot.

Een dertigtal personen zou bij het complot betrokken zijn geweest. Maka noemde met name de oud-minister van onderwijs Jean Faraguay, de oud-minister van voorlichting Camara Bengali en Mamadou Touré.

Liberië

De Monroviase dagbladen hebben op 14 september melding gemaakt van de inbeslagname van wapens van Russische makelij door de politie.

Ivoorkust

Het vierde congres van de PDCI (Parti Démocratique de la Côte d'Ivoire) werd op 23 september te Abidjan geopend. Philippe Yacé, de secretaris-generaal, maakte bekend, dat president Houphouët-Boigny door de partij als enige kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 7 november was aangewezen. Houphouët-Boigny deelde mee, dat in de komende maanden diplomatieke betrekkingen met de Sovjet-Unie en met Joegoslavië zouden worden aangeknoopt.

Gedelegeerden uit Niger, Boven-Volta, Dahomey, Senegal, Togo, Tsjaad, Gaboen, Madagascar en Mali woonden het congres bij. De aanwezigheid van een delegatie uit Mali zou erop wijzen dat in Ivoorkust het verlangen bestaat de eenheid van de Rassemblement Démocratique Africain (RDA) te herstellen. Deze eenheid werd in september 1958 verbroken nadat Guinee negatief had gestemd in het referendum over de nieuwe Franse grondwet en daarmee buiten de Communauté bleef.

Op 7 oktober werd Houphouët-Boigny als president herkozen. Op 332 stemmen na kreeg hij alle bijna 2 miljoen uitgebrachte stemmen.

Boven-Volta

Op 7 november zijn algemene verkiezingen voor de wetgevende vergadering gehouden. 99,97 % van de uitgebrachte stemmen werd op de Union Démocratique Voltaïque uitgebracht.

Bij de presidentsverkiezingen op 3 oktober werd Maurice Yaméogo, de enige kandidaat, herkozen. Enige dagen tevoren had hij tijdens een verkiezingstoespraak gewag gemaakt van het bestaan van een clandestiene oppositiepartij, de Mouvement de Libération Nationale.

De voormalige minister van arbeid, Maxime Ouedraogo, is tot tien jaar dwangarbeid en frs CFA 36000 boete veroordeeld wegens fraude.

Ghana

Op 28 september is een nieuw ministerie, dat van Wetenschap en Hoger Onderwijs, in het leven geroepen. Minister is Kwaku Boateng.

Het Ghanese parlement heeft op 7 september een motie aangenomen waarin de regering en de CPP (Convention People's Party) worden verzocht er op toe te zien dat de maatregelen die in president Nkrumah's 'Dawn Broadcast' waren aangekondigd, zouden worden uitgevoerd. De 'Dawn Broadcast' is een redevoering die de president op 8 april 1961 hield en waarin corruptie en nepotisme aan de kaak werden gesteld. De indiener van de motie, de afgevaardigde Iddrissu, beklagde zich er over dat, tot in de hoogste regionen van regering en partij, nog steeds corruptie voorkomt.

Op 31 augustus werd president Nkrumah geïnstalleerd als opperbevelhebber van de strijdkrachten door de minister van defensie. Volgens een wet uit 1961 is de president van de republiek tevens opperbevelhebber van de strijdkrachten. Eerst op 13 augustus heeft Nkrumah deze functie op zich genomen, nadat aan twee generaals ontslag was verleend.

Togo

Op 5 september hebben Ewe een beroep op de regering gedaan het vraagstuk van de hereniging van de Ewe, die in Togo en in Ghana wonen, aan de Verenigde Naties voor te leggen.

Eind oktober is de Ghanese ambassade te Lomee er in de pers van beschuldigd een Togolees journalist te hebben ontvoerd naar Ghana. De ambassade heeft dit ontkend; de journalist zou vrijwillig naar Ghana zijn gegaan. President Grunitzky heeft verklaard dat hij de geloofsbrieven van de nieuwe Ghanese ambassadeur niet in ontvangst zal nemen voor in deze zaak opheldering zal zijn verkregen.

Dahomey

Begin september is in Cotonou een proces gehouden tegen elf personen die ervan werden verdacht de leiding te hebben gehad van de ongeregelde-

heden die in maart 1964 in Parakou in Noord-Dahomey plaatsvonden. Chabi Mama, de voormalige minister van justitie, werd tot 20 jaar gevangenisstraf, te volgen door vijf jaar verbanning, veroordeeld. Vijf anderen werden tot gevangenisstraffen van 10 tot 18 jaar veroordeeld. Zes verdachten, waaronder de zuster van ex-president Maga, werden vrijgesproken. Tijdens zijn verhoor verklaarde Mama dat de bewoners van Noord-Dahomey de indruk hadden dat de revolutie, die in oktober 1963 een eind maakte aan de regering van president Maga tegen hen was gericht.

De parlementsleden hebben op 1 oktober een verlaging van hun vergoedingen met 25 % aangenomen.

Niger

President Hamani Diori is op 30 september herkozen als president. Hij was als enige kandidaat aangewezen door het politiek bureau van de PPN (Parti Progressiste Nigérien).

Op 21 oktober werden verkiezingen voor de wetgevende vergadering gehouden. De PPN behaalde 99 % van de uitgebrachte stemmen.

Nigerië

Op 11 oktober werden in West-Nigerië parlementsverkiezingen gehouden, die een onrustige nasleep kregen. Officieel won Akintola's NNNDP 71 van de 94 zetels, de Action Group 15 en de NCNC 2; 4 zetels bleven onbezet, over 2 zal alsnog gestemd worden.

De federale eerste minister en regionale premiers hebben op 1 september besloten een Constitutional Review Committee in het leven te roepen. De federale Minister van Justitie en Attorney General, Dr. T. O. Elias, zal voorzitter zijn. Het comité bestaat uit drie afgevaardigden van de federale regering, twee afgevaardigden van elke regionale regering en een secretaris die door de federale eerste minister wordt benoemd. Het comité heeft tot taak voorstellen te doen tot herziening van de grondwet die aan een constitutionele conferentie zullen worden voorgelegd. Aan deze conferentie zullen honderd afgevaardigden deelnemen. De federale regering en de regionale regeringen zullen elk 10 zetels hebben. Van de politieke partijen krijgen de NPC, NCNC en de NNNDP elk 10, de Action Group 4 en het Northern Progressive Front 2 zetels. Voorts zullen 14 zetels verdeeld worden tussen verschillende andere sociale groeperingen.

Volgens een Nigeriaans blad zou op 11 oktober een nieuwe politieke partij, de Niger Delta People's Party zijn opgericht te Okitipupa. Deze partij zou zich ten doel stellen zelfbeschikking en onafhankelijkheid voor dit gebied te verwerven.

De plaatselijke voorzitter van de NPC (Northern People's Congress) in het kiesdistrict Gaav-Shangev-Tiev van de Tiv Division, Ikon Gungur,

heeft de Noordnigerische minister van plaatselijk bestuur verzocht om zonder verder uitstel de Tiv Native Authority weer in te stellen. Indien dit gebeurt, zo verklaarde hij, zullen de Tiv meer vertrouwen in de Noordnigerische regering krijgen. De vijf dekanen van de universiteit van Lagos die in juni wegens hun verzet tegen de benoeming van Dr. Biobaku als vice-kanselier werden ontslagen, zijn tegen de Provisional Council van die universiteit een civiele actie voor het Hooggerechtshof te Lagos begonnen. Zij eisen £ 180.000 schadevergoeding wegens laster in een perscommuniqué dat de Provisional Council op 15 maart 1965 had verstrekt.

De Methodistenkerken van Nigerië hebben op een conferentie, die in de tweede helft van september gehouden werd, besloten om toe te treden tot de op 11 december op te richten United Church of Nigeria, die de Anglicaanse, Methodisten- en Presbyteriaanse kerken zal omvatten.

Het gerechtelijk onderzoek naar de activiteiten van de Owegbe cultus in Middenwest-Nigerië is begin oktober beëindigd. Het werd uitgevoerd door een voor dit doel in het leven geroepen commissie onder leiding van rechter Alexander. Leden van de cultus zouden terreur hebben uitgeoefend voor politieke doeleinden. Sir Abubakar Tafawa Balewa heeft in september bevestigd dat de federale regering het United Labour Congress of Nigeria, geleid door Alhaji Haroun Boboola Adebola, erkent. Dit houdt in dat de regering het ULCN in arbeidszaken officieel zal raadplegen. In juli werd de officiële erkenning van het Joint Action Committee ingetrokken.

In Lagos zijn in de laatste week van augustus demonstraties gehouden tegen de prijsverhoging van geïmporteerde consumptiegoederen.

Het Joint Action Committee of Trade Unions heeft een landelijk algemene staking uitgeroepen die op 3 september had moeten beginnen en die gericht was tegen de steeds stijgende kosten van levensonderhoud. Na een bespreking tussen de leiders van het JAC en de minister van arbeid is de staking afgelast. Tevoren had de regering het JAC gewaarschuwd dat zij niet zou kunnen toestaan dat een groep Nigeriërs een actie zou ondernemen die de toch al moeilijke economische situatie alleen maar kon verergeren.

Het federale parlement heeft in de tweede week van oktober de herziening van de verdeling van een federale inkomsten tussen de federale regering en de regionale regeringen goedgekeurd. Hierbij zullen de regionale regeringen een groter deel van de inkomsten krijgen.

De regeringen van Nigerië en Frankrijk hebben op 26 oktober besloten de diplomatieke betrekkingen te herstellen. Deze werden op 5 januari 1961 door Nigerië verbroken uit protest tegen de Franse atoombomproef van december 1960 in de Sahara. De Nederlandse regering heeft £ 200.000 beschikbaar gesteld voor de inrichting van een veterinaire faculteit aan de Ahmadu Bello-Universiteit in Noord-Nigerië.

Begin oktober zijn te Ikom in Nigerië besprekingen gehouden tussen afgevaardigden van Nigerië en Kameroen om tot een oplossing van de grensgeschillen tussen beide landen te komen. Aanbevolen werd een team van landmeters samen te stellen om de grens vast te stellen.

MIDDEN-AFRIKA

Ude — Udeac

Te Bangui werd de laatste vergadering gehouden van de Union Douanière Equatoriale, waarvan Tsjaad, de Centraalafrikaanse Republiek, Congo-Brazzaville en Gaboen lid zijn. Met ingang van 1 januari 1966 zal deze douane-unie worden opgeheven en vervangen worden door de UDEAC, de Union Douanière et Economique de l'Afrique Centrale, waarvan behalve de hierboven genoemde landen ook Kameroen lid zal zijn.

Kameroen

Op 24 augustus hebben de beide politieke partijen van West-Kameroen, de Kamerun National Democratic Party (KNDP) en de Cameroon People's National Congress (CPNC) in een communiqué bekend gemaakt voortaan te zullen samenwerken om de onderlinge rivaliteit te beëindigen. Hierop werden twee leden van de CPNC in de regering van West-Kameroen opgenomen. Eind september werd echter een nieuwe politieke partij, de Cameroun Union Congress (CUC), opgericht door Muna Tandeng Salomon, federaal minister van PTT, die tevoren voor het lidmaatschap van de KNDP bedankte. Egbe Tabi, plaatsvervangend minister van justitie van de federale regering en zeven parlementsleden van West-Kameroen sloten zich bij de CUC aan.

Tsjaad

Op 25 augustus werd bekendgemaakt dat ter gelegenheid van de vijfde verjaardag van de onafhankelijkheid van Tsjaad gratie is verleend aan een aantal politieke gevangenen. Allen zijn in vrijheid gesteld. Deze maatregel heeft betrekking op vijf personen die veroordeeld waren wegens samenzwering tegen de staat in maart 1963 en zeventien die veroordeeld waren wegens hun aandeel in ongeregelde heden in september 1963. Ook de gewezen minister Toura Gaba, tevens oud-burgemeester van Fort Lamy, die sinds 25 juli 1962 huisarrest had, is op vrije voeten gesteld.

Op 1 november braken te Mangalmé onlusten uit naar aanleiding van een geschil over belastingheffing. Nadat de Nationale Vergadering president Tombalbaye had gevraagd maatregelen te nemen om de orde te herstellen werd op 9 november een communiqué uitgegeven waarin werd vermeld

dat de meeste aanstichters van de ongeregelheden leden van het politieke bureau van de PPT (Parti Progressiste Tchadien) en zelfs van de regering zouden zijn en dat strenge maatregelen tegen hen zouden worden genomen.

Op 22 en 23 augustus heeft president Tombalbaye een bezoek aan de Centraalafrikaanse Republiek gebracht. Na afloop van de besprekingen, die hij met president Dacko voerde, werd een communiqué uitgegeven dat melding maakte van de beslissing een permanente commissie in het leven te roepen met als taak de goede betrekkingen tussen beide landen te waarborgen.

Congo-Brazzaville

De regering heeft op 16 augustus besloten de diplomatieke betrekkingen met Portugal te verbreken.

Het onderwijs werd op 12 augustus genationaliseerd. Tevens werd het godsdienstonderwijs op de scholen verboden. Als protest hiertegen hebben een aantal geestelijken die met onderwijs waren belast het land verlaten.

Het lidmaatschap van de Mouvement National des Pionniers is verplicht gesteld voor jeugdigen van vijf tot zeventien jaar. Dit werd eind september bekend gemaakt door de minister van binnenlandse zaken Hombessa, die sprak in zijn functie van voorzitter van het uitvoerend comité van de JMNR (Jeunesse du Mouvement National Révolutionnaire). Kerkelijke jeugdorganisaties en de padvinderij werden verboden.

De regering heeft op 11 september te Léopoldville geprotesteerd tegen schendingen van haar grondgebied door militairen op 1 en 6 september. Daarna zijn de betrekkingen verbeterd.

Congo-Léopoldville

Op 13 oktober verklaarde president Kasa-Vubu, tijdens de opening van de gewone zitting van het parlement, dat de taak van de regering-Tshombe was geëindigd. Sprekend over de samenstelling van dit kabinet zei hij, dat deze niet overeen kwam met de grondwettelijke normen, noch met de resultaten van de verkiezingen, noch voldeed aan de voorwaarden, die het politieke evenwicht van het land bepalen. Derhalve ontsloeg hij Tshombe en diens regering met ingang van deze dag. Tshombe zelf had geweigerd ontslag aan te bieden.

Reeds enige tijd bestond tussen premier en president een meningsverschil over het tijdstip waarop de nu ontslagen overgangsregering moest aftreden. Tshombe stelde dat zijn regering diende aan te blijven tot de verkiezing van de nieuwe president (hetgeen volgens de bepalingen van de grondwet in maart 1966 plaats zal vinden). De president meende dat Tshombe moest aftreden zodra het nieuwe parlement bijeen zou zijn geroepen.

Van 20 september tot 7 oktober kwam het parlement in buitengewone zitting bijeen. De Kamer van Afgevaardigden en de Senaat kozen hun voorzitters, commissies en bureaus. Tijdens deze zitting bleek al dat de meerderheid van Tshombe's partij, de Conaco, aanzienlijk was geslonken. Hervverkiezingen in een aantal provincies hadden de Conaco zetels gekost, bovendien was er afval in eigen gelederen. Het merendeel der afgescheiden Conaco-parlementariërs stond onder leiding van Nendaka, die in juli, tegen de wens van Tshombe in, door Kasa-Vubu tot minister van binnenlandse zaken was benoemd. Nendaka, op een Conaco-lijst gekozen, was niet aanwezig op het congres, dat deze partij op 17 september te Léopoldville hield. Een groot aantal afgevaardigden uit de zogenaamde 'martelaars-provincies' (zes provincies in het Noorden en Oosten, die sinds kort op de rebellen waren veroverd), waar Nendaka's invloed groot is, volgden dit voorbeeld. Met leiders van andere partijen richtte hij op 1 oktober het Front Démocratique Congolais (FDC) op. Vanaf deze datum beheersten FDC en Conaco het parlementaire leven, dat wil zeggen, vrijwel alle parlementariërs kozen voor de ene of de andere partijcoalitie (ook de Conaco is een samenstel van een groot aantal partijen).

Dezelfde dag waarop hij Tshombe ontsloeg, gaf Kasa-Vubu de Katangees Evariste Kimba de opdracht een kabinet van nationale eenheid te vormen. Kimba had ten tijde van de afscheiding verschillende regeringsposten bekleed in de Katangese regering, maar na de hereniging van Katanga met overig Congo in 1963 brak hij met Tshombe. Met de verkiezingen van april 1965 werd hij tot afgevaardigde in het nationale parlement gekozen voor een Katangese partij, de Balubakat, die zich begin oktober bij het FDC had aangesloten. Pogingen van de formateur de Conaco tot medewerking over te halen, mislukten. In de regering, die hij samenstelde, bleken echter toch vijf Conaco-leden zitting te hebben genomen. De Conaco keurde de handelwijze van dit vijftal sterk af en sprak in dit verband over hen wier honger naar macht en geld groter is, dan hun trouw aan de partij.

Op 18 oktober werden de ministers door de president beëdigd. Kasa-Vubu zou hierbij een eedsformulier hebben gebruikt, dat, in tegenstelling tot hetgeen in de grondwet is vastgelegd (art. 65, 4e lid), ook de zinsnede 'trouw aan de president' bevatte.

De grondwet eist, dat de president de benoeming van ministers en staats-secretarissen binnen 30 dagen na de vorming van de regering onderwerpt aan de goedkeuring van de gezamenlijke vergadering (het Nationale Congres) van Kamer en Senaat (art. 66). Dit gebeurde op 14 november. Het Congres weigerde met 134 tegen 121 stemmen en 7 onthoudingen zijn vertrouwen in het nieuwe kabinet uit te spreken. Tshombe beschouwde dit als een duidelijke overwinning voor de Conaco en merkte op dat 'de

Congolese parlementariërs hebben bewezen dat zij hun verantwoordelijkheid verstaan, ondanks de miljoenen franks, die de laatste paar dagen onder hen zijn verdeeld'.

De president besloot, nadat hij de verzekering had gekregen, dat Congo geen agendapunt zou vormen, deel te nemen aan de vergadering van staats- hoofden en regeringsleiders die van 21 tot 26 oktober te Accra werd gehouden. In een aldaar gehouden rede sprak Kasa-Vubu zich uit voor wegzending van de zgn. blanke huurlingen. Hij betoogde dat de kwestie van deze huurlingen een erfenis was van Tshombe's Katangese regering. Kasa-Vubu gaf tevens de indruk te streven naar een politieke oplossing (d.w.z. via onderhandelingen) van het probleem der rebellie. Eenzelfde geluid had ook Nendaka, die minister van binnenlandse zaken was gebleven, laten horen. Op een persconferentie van 26 oktober verklaarde de bevelhebber van het Congolese leger, Mobutu, echter dat er geen sprake van was dat de regering zich zou ontdoen van de duizend huurlingen in dienst van het leger. Hij keerde zich ook tegen verzoening met de rebellen. Hij zei, dat hij Soumialot, Gbenye of Kanza, indien zij naar Léopoldville kwamen, direct zou laten arresteren. Hij beweerde dat de van verzoening jegens rebellen en hun helpers getuigende rede van Kasa-Vubu in Accra ontevredenheid had gewekt in het leger. Bij verzoening met de rebellen zou muiterij in het leger dreigen, aldus Mobutu. De regering liet weten dat alleen huurlingen, die geen contract hebben met regering of leger, zullen worden afgedankt. In een begin november uitgegeven communiqué van het FDC heet het, dat de regering-Kimba niet streeft naar onderhandelingen met de rebellen, maar dat zij de Afrikaanse landen ertoe tracht te bewegen hulp aan de rebellen te staken.

Kasa-Vubu werd in Accra zeer hartelijk ontvangen door de Ghanese president Nkrumah. Nog voor het ontslag van Tshombe als premier verschenen in de Congolese pers geruchten dat Nkrumah de wens te kennen had gegeven, Congo te bezoeken en dat hij aangeboden had te bemiddelen tussen regering en rebellen.

Op de OAU-conferentie verzoende Kasa-Vubu zich met de president van Congo-Brazzaville, Massemba Debat. De minister van buitenlandse zaken van dit land, Ganao, voerde 30 oktober in Léopoldville besprekingen, die resulteerden in de instelling van een gemengde commissie, belast met de bestudering van problemen aangaande herstel van het verkeer op de Congorivier en herstel van de diplomatieke betrekkingen. Op 4 november, na een ontmoeting van Kamitatu, de minister van buitenlandse zaken van Congo-Léopoldville met Ganao in Brazzaville, werd meegedeeld dat diplomatieke betrekkingen tussen beide landen zullen worden gevestigd op ambassadeursniveau.

Rwanda

Op 3 oktober werden, voor de eerste maal sedert de onafhankelijkheid, parlaments- en presidentsverkiezingen gehouden.

Het huidige staatshoofd, Grégoire Kayibanda, was de enige kandidaat voor het presidentschap. Volgens niet-officiële berichten zou hij ruim 90 % van de uitgebrachte stemmen op zich hebben verenigd.

Een nieuwe kieswet bepaalde dat de partijen voor elk van de 47 zetels van de Nationale Assemblee vier kandidaten mochten stellen. Daar de oppositepartijen, de Union Nationale Rwandaise (Tutsi), de Association pour la Promotion de la Masse en de Rader, geen kandidaten hadden gesteld, bleef de partij van Kayibanda, de Parti de l'Emancipation Hutu, als enige over.

Op 11 november stelde president Kayibanda de nieuwe regering, voornamelijk bestaande uit jonge universitair gevormden, aan het parlement voor. Het programma van de nieuwe regering omvat, onder andere: stabilisatie van de munt, aanmoediging van buitenlandse investeringen en ontwikkeling van de communicatiemiddelen.

Boeroendi

In de nacht van 18 op 19 oktober viel een troep militairen en gendarmes het paleis van de Mwami (koning) Mwambutsa IV aan. De koning wist te ontsnappen (volgens sommige berichten naar Congo-Léopoldville, waar hij door blanke huurlingen in bescherming werd genomen), maar Léopold Biha, die hij midden september tot premier had benoemd, werd ernstig gewond.

Op 20 oktober kondigde de koning in een radioboodschap aan, dat een militair bewind zal worden ingesteld. De volgende dag werden bij de eerste van een reeks executies 34 opstandelingen van leger en gendarmerie gefusilleerd. De staatssecretaris van de gendarmerie, Serukwawu, die verantwoordelijk werd geacht voor de aanslag, wist te ontkomen, vermoedelijk naar Rwanda. Vele vooraanstaande Hoetoe werden gearresteerd, 10 van hen op 26 oktober geëxecuteerd, waaronder Bucumi (voorzitter van de Nationale Assemblée), Ncahoruri (ex-minister van onderwijs) en Burarame (minister van economische zaken).

In een persconferentie deelde Micombero, staatssecretaris voor defensie, eind oktober mee, dat de aanslag tot doel had de Hoetoe aan de macht te brengen en dat verschillende gearresteerden in het bezit waren van grote geldsommen, hetgeen duidde op buitenlandse invloeden.

(De bevolking bestaat voor ongeveer 80 % uit Hoetoe en voor ongeveer 18 % uit Toetsi. De Toetsi, het oorspronkelijke heersersvolk, zijn verdeeld in een aantal, vaak met elkaar rivaliserende clans. De Hoetoe beschikten in het parlement over 60 %, in de regering over 40 % der zetels. Tot voor

enige tijd waren tussen beide etnische groepen botsingen van een omvang als in het buurland Rwanda uitgebleven. Er kwamen in Boeroendi meer dan in Rwanda gemengde huwelijken voor. Ook op politiek gebied bestonden vormen van samenwerking; de regeringspartij, de Uprona, was een gemengde partij.)

Op 4 november deed de directeur van het Internationale Arbeidsbureau (Genève) een beroep op de Mwami om 20 gevangenen genomen vakbondsleiders niet te executeren. Vijf dagen later protesteerde het Internationale Verbond van Vrije Vakverenigingen tegen de executie van vakbondsleiders. In een telegram van 5 november aan de Boeroendische regering sprak de Internationale Juristencommissie haar verontrusting uit over de ontvangen rapporten omtrent executies zonder voorafgaand vonnis. Tezelfdertijd zond het Internationale Comité van het Rode Kruis een gedelegeerde naar Boeroendi om te trachten stopzetting van deze executies te bewerkstelligen.

Kenia

Op 1 september kondigde de regeringscommissie voor het vakbondswezen stappen aan om de macht der bonden in te perken. De maatregelen zijn kennelijk bedoeld om onderlinge rivaliteit aan banden te leggen en toezicht te houden op relaties met buitenlandse groeperingen.

Op 22 september waarschuwde minister Mboya, dat het Gemenebest enorm gevaar liep uiteen te vallen, wanneer Engeland niet tijdig ingreep in Rhodesië om te voorkomen, dat premier Smith eenzijdig de onafhankelijkheid onder een blanke minderheidsregering zou uitroepen.

Op 21 september kwamen te Limuru protestantse en katholieke functionarissen bijeen om de mogelijkheid van meer interconfessionele samenwerking, o.m. op de gebieden van onderwijs en gezondheidszorg, te bespreken.

Bij de viering te Nairobi van de 13e verjaardag van zijn bevrijding uit Britse gevangenschap, zei president Kenyatta in een toespraak, dat het niet verstandig was om overhaast alle blanke functionarissen door Afrikanen te vervangen. Opmerkingen over 'experimenten in Tanzania' wezen erop dat hij niets voelt voor de vorm die het een-partijstelsel aldaar aangenomen heeft.

's Werelds grootste wildreservaat, het Tsavo National Park, heeft ernstig te lijden van een bevolkingsexplosie onder de olifanten, waardoor behalve zichzelf ook andere, zeldzamere diersoorten uit hun minimum-leefruimte verdrongen worden. Experts bestuderen maatregelen om in de nood te voorzien.

Tanzania

Op 21 september herhaalde president Nyerere de al eerder gedane waarschuwing, dat Tanzania zich uit het Gemenebest zou terugtrekken als Engeland aan de blanke minderheid in Rhodesië onafhankelijkheid zou verlenen.

De president maakte tevens bekend, dat tot dusver alleen China een concreet aanbod heeft gedaan om de spoorlijn van Zambia naar Dar es Salaam te financieren. Inmiddels hebben Engeland en Canada aangeboden het tracé in Tanganjika op te meten.

Eind september zijn algemene verkiezingen gehouden, de eerste sinds de onafhankelijkheid. Twee belangrijke ministers hebben hun zetels verloren, nl. P. Bomani (financiën) en J. Kasambala (industrie en mijnbouw). De enige blanke en Aziatische ministers, D. Bryceson en A. Jamal, hebben met ruime meerderheid hun zetels behouden. De meeste zittende ministers konden aanblijven.

De regering van Tanzania heeft er eind augustus nog eens haar verontwaardiging over uitgesproken, dat Malawi's premier Dr. Banda herhaaldelijk beweert dat zij de voorbereiding van een aanval op Malawi op haar grondgebied toestaat.

Op 29 september is te Dar es Salaam aangekondigd dat Tanzania zijn ambassade in Washington zal heropenen.

ZUIDELIJK AFRIKA

Portugese gebieden in Afrika

De reeds twee maal uitgestelde tweede bijeenkomst van de Conferência de Organizações Nacionalistas das Colónias Portuguesas (CONCP) vond begin oktober in Dar es Salaam plaats. Tot de deelnemers behoorde niet het Coremo, dat zijn hoofdkwartier in Loesaka heeft. Gesproken werd over organisatie, solidariteit en wederzijdse ervaringen. Dr. Agostinho Neto, voorzitter van de MPLA werd naar de OAU-conferentie in Accra afgevaardigd, Dr. Mondlane, voorzitter van het Frelimo, naar de VN en Amilcar Cabral, voorzitter van de PAIGC, naar de Afro-Aziatische conferentie. Minister Oscar Kambona beloofde in een toespraak volledige steun van regering en volk van Tanzania.

Volgens de *New York Times* van 22 augustus zou het gewapend conflict bijna 40 % van de Portugese nationale begroting opeisen en meer dan tweederde van het Portugese leger nu in Afrika staan.

De Portugese minister van financiën deelde op 24 september mee, dat Portugal thans 3,3 % van het nationale inkomen aan ontwikkeling van de Afrikaanse provincies besteedt (1963: 2,4 %).

Angola

Een op 8 september in Brazzaville uitgegeven communiqué van de MPLA meldde een geslaagde hinderlaag in Cabinda. Van Portugese zijde werd bericht, dat de luchtmacht intens betrokken was bij strijd tegen infiltranten in de week van 13 tot 20 oktober.

Mozambique

Aan de ministerraad van de OAU, in oktober in Accra bijeen, zond het Coremo een nota, waarin het verzocht om meer steun voor de bevrijding van Mozambique. Het wees er ook op, dat in het Coremo vijf bevrijdingsbewegingen zich aaneengesloten hadden, conform de resolutie van de OAU over coördinatie in gemeenschappelijke fronten van alle nationale bevrijdingsbewegingen, en vroeg derhalve om erkenning.

Dr. Mondlane verklaarde op 19 oktober, dat de vrijheidsstrijders nu grote stukken van Mozambique beheersten. Zodra zij hun positie geconsolideerd hadden en het gebied veilig was, zou het Frelimo zijn hoofdkwartier van Dar es Salaam naar Mozambique verplaatsen.

In Lourenço Marques werd op 18 oktober door een grote menigte gedemonstreerd tegen een in Lissabon door oppositie-candidaten voor de komende parlementsverkiezingen gepubliceerd manifest, dat om zelfbeschikking voor de bevolking overzee vroeg.

Malawi

Op 17 oktober werd dr. Banda, tijdens de vierdaagse nationale conventie van de Malawi Congress Party, unaniem uitgeroepen tot kandidaat voor het presidentschap van de Malawische Republiek, die volgend jaar juli zal worden uitgeroepen. Voorstellen werden aangenomen tot grondwetswijziging waarbij Malawi een een-partijstaat wordt, met een president die tegelijk hoofd van de staat en van de regering is. Voor het overige behelzen de aangenomen voorstellen de toekenning van grote volmachten aan de toekomstige president. Dr. Banda zei o.m.: 'Het is niet erg als er een dictator is, mits gekozen door het volk'.

Eind oktober is de oppositie-leider Medson Silombela gevangen genomen. Hij is een aanhanger van ex-minister Chipembere (thans in Amerika) en wordt als aanstichter van de onlusten begin van dit jaar te Fort Johnson beschouwd. Verschillende andere gewapende overvallen op regeringsaanhangers worden hem verweten. Premier Banda's voor de radio uitgesproken hoop, dat Silombela in het openbaar zou worden opgehangen, heeft vooral in Engeland verontwaardiging gewekt.

6 oktober werd te Blantyre officieel de universiteit van Malawi geopend. Dr. Banda is kanselier, vice-kanselier Dr. Ian Michael.

Op een bijeenkomst te Mzuzu op 22 augustus waarschuwde Dr. Banda

weer eens voor een invasie uit Tanzania. Op 13 september drong hij er bij een dergelijke gelegenheid op aan, dat de OAU Tanzania zou bewegen de Malawiërs uit te wijzen die in dat land tegen de Malawische regering samenzwoeren.

Op 20 oktober, voor zijn vertrek naar de conferentie van staatshoofden van de OAU te Accra, zei Dr. Banda dat China's streven om de Afro-Aziatische topconferentie te Algiers af te gelasten samenhang met het échec van de Chinese politiek in Indonesië en dat de bijeenkomst nu juist wel door moest gaan.

Zambia

Op 20 september werd bekend dat de bestuurscommissie van het ANC, bestaande uit leden van de uitvoerende raad van de partij en de helft van de parlamentsfractie, Harry Nkumbula afgezet had als partijleider en als medeleider van de oppositie in het parlement. Het parlamentslid Edward Mungoni Liso had men verzocht deze functies voorlopig waar te nemen tot de eerstvolgende algemene vergadering van de partij. De volgende dag zei Liso voor de eer bedankt te hebben; voor hem was Nkumbula nog steeds partijleider. Deze laatste deelde mee ernstig mutaties te overwegen onder de beampten op het hoofdkantoor en streng op te treden tegen beampten of parlamentsleden die uit eigenbelang de partij belasterden.

Half oktober maakt de minister van grond en natuurlijke hulpbronnen tijdens een rondreis bekend, dat hij een commissie geïnstalleerd had om het hele grondenvraagstuk te bestuderen. Ook overwoog hij om bij wet een speciale grondbelasting in te stellen op absenteïsme in het buitenland.

In het parlement deelde de vice-president op 17 september mede, dat Alice Lenshina, geestelijk leidster van de Lumpa Kerk, samen met haar echtgenoot uit de gevangenis ontslagen was en met man en kinderen beperkte bewegingsvrijheid zou krijgen in een afgelegen oord. Het parlement gaf zijn instemming aan verlenging met zes maanden van de noodtoestand (in gewijzigde vorm) voor het gebied waar het oproer gewoed heeft.

Op 9 september waarschuwde de president, naar aanleiding van een beslag, dat wapensmokkel niet getolereerd zou worden. In een nota aan de Britse Hoge Commissaris protesteerde Zambia op 6 oktober tegen het ophouden in Rhodesië van een transitozending wapens en munitie uit Lourenço Marques. Het eerder door Portugal afgekondigde embargo is inmiddels opgeheven.

Begin oktober besprak de minister van financiën in Londen met Britse, Amerikaanse en Canadese ambtenaren eventuele maatregelen tegen iedere economische bedreiging als gevolg van een eenzijdige Rhodessische onafhankelijkheidsverklaring. Ter gelegenheid van de onafhankelijkheids-

viering sprak de president zich op 23 oktober uit tegen ander dan Brits gewapend optreden tegen een dergelijke Rhodesische stap. Slechts in bepaalde omstandigheden zou hij ingrijpen van de VN of de OAU steunen. Nogmaals bood hij Zambia als basis aan voor Britse troepen.

Op 22 oktober zond premier Smith een persoonlijke boodschap aan de president om hem te verzekeren, dat Rhodesië zijn verplichtingen zou nakomen en dat, wanneer Zambia zich onthield van positief optreden, het van Rhodesië geen strafmaatregelen hoefde te verwachten, mochten voor dit land moeilijkheden rijzen bij het verwerven van de onafhankelijkheid.

Op 8 november kwamen ministers uit Zambia en Rhodesië in Livingstone bijeen om over moeilijkheden bij de gezamenlijk beheerde spoorwegen te spreken.

Op 14 november sprak president Kaunda op een bijeenkomst in Broken Hill de verwachting uit, dat Engeland in Rhodesië snel zou handelen, Smith zou arresteren en de gouverneur gelasten troepen aan de Zambiaanse grens terug te roepen. Vervolgens viel hij de in Zambia verblijvende nationalistische leiders uit Rhodesië aan (ZAPU en ZANU), die hij geen nationalistien noemde, maar 'stomme idioten'. Moordlustig geschreeuw uit het veilige Zambia keurde hij af. De nationalistien moesten in Rhodesië de economie lamleggen en de gevangnissen vullen.

(Zuid-)Rhodesië

Op 11 november las premier Ian Douglas Smith voor de radio een proclamatie voor, waarin de regering eigenmachtig een nieuwe grondwet afkondigde, onder betuiging van trouw aan de koningin en van een voortdurend streven 'to promote the common good so that the dignity and freedom of all men may be assured'. Hij zette daarop uiteen, dat de regering de onderhandelingen met de Britse regering had beëindigd, in-dachtig aan de les van het de-zaken-op-hun-beloop-laten in de Federatie; Rhodesië, daarentegen, 'has not rejected the possibility of racial harmony in Africa'. Op lange termijn leek de economische toekomst haar verzekerd. Wat mogelijke sancties betreft, ondenkbaar scheen het dat een rationele wereld samen zou spannen om het economische leven van het land te vernietigen, wetend dat in vele gevallen de volksgroep, ten behoeve waarvan men de sancties trof, er het meest onder zou lijden. Buurlanden hoefden niet bevreesd te zijn voor wraak op wat andere landen mochten ondernemen. 'We have struck a blow for the preservation of justice, civilization and christianity; and in the spirit of this belief we have this day assumed our sovereign independence'.

Later op de dag ontsloeg de gouverneur, Sir Humphrey Gibbs, de regering. Op 14 november verklaarde hij, dat hijzelf slechts op verzoek van de koningin heen zou gaan. Hij verzocht alle burgers zich te onthouden

van wat de doelen van het onwettige gezag kon bevorderen. Ondergeschikt daaraan was het hun plicht rust en orde te bewaren en met hun gewone werk voort te gaan.

In het Lagerhuis sprak premier Wilson op 11 november van opstand tegen de kroon en hij kondigde een aantal sancties aan, waaronder een verbod op de aankoop van Rhodesische tabak. Op een vraag van de oppositie bevestigde hij, dat de sancties niet als strafmaatregelen bedoeld waren. In de nacht van 14 op 15 november nam het Britse parlement daarop een machtigingswet aan, die schorsing, wijziging, intrekking of aanvulling van de bepalingen van de Zuid-rhodesische grondwet van 1961 bij Order in Council mogelijk maakt.

Eerder, op 3 oktober, was premier Smith met de minister van justitie naar Londen gegaan voor wat een woordvoerder van zijn kabinet op 30 september de 'slotonderhandelingen over onafhankelijkheid' noemde. Deze werden op 9 oktober zonder resultaat beëindigd. Onderhandeld was op grondslag van vijf beginselen, waaraan voldaan moest zijn eer de Britse regering verlening van onafhankelijkheid kon overwegen: 1) handhaving en waarborg van onbelemmerde voortgang naar meerderheidsbewind, zoals reeds vastgelegd in de grondwet van 1961; 2) waarborgen tegen regressieve wijziging van de grondwet; 3) onmiddellijke verbetering in politieke status voor de Afrikaanse bevolking; 4) voortgang bij de opheffing van rasdiscriminatie; 5) zekerheid voor de Britse regering, dat iedere uiteindelijke grondslag voor onafhankelijkheid aanvaardbaar was voor de bevolking als geheel. Smith stelde hier tegenover: a) in 1) voorzag de grondwet van 1961, 2) kwam eigenlijk op een technische kwestie neer; b) de Rhodesische regering stelde een senaat van 12 traditionele hoofden voor, te kiezen door de Chiefs' Council en die zou meestemmen over wijzigingsvoorstellen van verankerde grondwetsbepalingen in derde lezing, een en ander ter vervanging van de procedure bij referendum in de bestaande grondwet; c) dit voorstel voor een senaat betekende een belangrijke vooruitgang voor de Afrikanen en de regering dacht niet over meer zetels in de volksvergadering (het tegenwoordige parlement), zolang zovelen van hen de onder de vigerende grondwet bestaande mogelijkheden verwierpen; wel was zij bereid uitbreiding van lijst B te overwegen door deze bijvoorbeeld voor alle belastingbetalers open te stellen; d) de regering wilde rasdiscriminatie beëindigd zien door een ontwikkelingsproces, de Land Apportionment Act wenste zij niet in te trekken; e) de Indaba van oktober 1964 en het referendum in de daaropvolgende maand hadden genoegzaam aangetoond, dat de meerderheid van de Rhodesische bevolking onafhankelijkheid op grondslag van de grondwet van 1961 wenste.

Op 10 oktober suggereerde minister Bottomley (Gemenebestbetrekkingen) een nieuwe grondwetsconferentie over onafhankelijkheid; deel

zouden nemen de premiers Wilson en Smith, de Afrikaanse leiders Nkomo en Sithole, een vertegenwoordiger van de traditionele hoofden en de leider van de Afrikaanse oppositie in het Rhodesische parlement. Nog voor hij Londen op 12 oktober verliet, wees Smith dit voorstel af. Op 14 oktober stelde Wilson een bezoek van een aantal vooraanstaande premiers uit het Gemenebest voor om de crisis te helpen oplossen. Ook dit denkbeeld wees Smith van de hand. Op 18 oktober deed Wilson een beroep op hem niet eenzijdig de onafhankelijkheid uit te roepen en verwierp hij de bewering, dat Engeland de aanvankelijk ingenomen onderhandelingspositie gewijzigd had; evenals de Labourregering hadden de Conservatieven al duidelijk gemaakt dat op de grondwet van 1961 vooruitgang gemaakt moest worden. Op 20 oktober vroeg Smith aan de Britse regering zijn land onafhankelijkheid te verlenen onder de grondwet van 1961. Als waarborg dat de Rhodesische regering zich aan de beginselen van deze constitutie houden zou, bood hij een verdrag aan. De volgende dag antwoordde Wilson, dat onafhankelijkheid op grondslag van de grondwet van 1961 niet beantwoordde aan de vijf beginselen die beiden aanvaard hadden. Expliciet noch impliciet was ooit te verstaan gegeven, dat Rhodesië onafhankelijkheid zou worden verleend onder de grondwet van 1961 zonder dat deze gewijzigd was. Zowel zijn voorgangers als hij hadden duidelijk gemaakt, dat vooruitgang onder deze grondwet nog geen voldoende representatieve instellingen had opgeleverd om het Britse parlement ervan te overtuigen dat verlening van onafhankelijkheid gerechtvaardigd was. Tenslotte deelde hij mede naar Rhodesië te zullen gaan om te pogen over het dode punt heen te komen. Minister Bottomley en de Attorney-General gingen mee.

In Salisbury overhandigde Wilson een boodschap van de koningin en sprak hij behalve met Smith en zijn ministers ook met vele anderen, onder wie de leiders Nkomo en Sithole en Afrikaanse parlementsleden. De Afrikanen vertelde hij niet te hoeven denken of hopen, dat van Britse zijde de grondwetskwestie met geweld zou worden opgelost (wat minister Bottomley al in augustus bij zijn bezoek aan West-Afrika verklaard had); dat de Britse regering niet geloofde dat een meerderheidsbewind een zaak van vandaag of morgen was en dat zij toch vooral hun scherpe verdeeldheid moesten overwinnen, het spel van de grondwet naar de regel meespelen en hun aanhang overhalen tot registratie en stem uitbrengen. Op 29 oktober resulteerde zijn besprekingen met Smith en de zijnen toch nog in een compromis: een koninklijke commissie van drie man, voorgezeten door de Rhodesische opperrechter, Sir Hugh Beadle, om de opinie van de bevolking te peilen. Over de taakomschrijving werd men het niet eens; minister Bottomley en de Attorney-General bleven achter om hier verder over te spreken, terwijl Wilson terugkeerde.

Op 3 november plaatste de Rhodesische regering de hele invoer onder toezicht. Op dezelfde datum deelde Wilson aan het Lagerhuis mede, dat geen overeenstemming met de Rhodesische regering bereikt was over een taakomschrijving voor de commissie. De Britse regering wenste een opinie-onderzoek over een nieuwe grondwet met de vijf beginselen erin verwerkt, de Rhodesische over de oude grondwet met slechts de voor onafhankelijkheid noodzakelijke wijzigingen. De Britse regering had nu besloten het Rhodesische voorstel aan de bevolking voor te laten leggen, onder bepaalde voorwaarden: duidelijk gemaakt moest worden dat Engeland dit voorstel afwees; voordat de commissie tot het peilen van de opinie overging, moest zij eenstemmig rapporteren over haar werkwijze; het eindverslag, tenslotte, moest eveneens eenstemmig uitgebracht worden. Het Britse parlement behield in ieder geval het laatste woord. Mocht de commissie tot afwijzing door de bevolking van het Rhodesische voorstel concluderen, dan bleef de Britse regering vrij om naar andere wegen te zoeken, bijvoorbeeld — wat al eerder voorgesteld was — een nieuw grondwetsontwerp, uit te werken door een koninklijke commissie, of een grondwetsconferentie. Als laatste alternatief zag hij een referendum onder de hele bevolking over het Rhodesische regeringsvoorstel onder waarborgen voor algemeen vrij politiek beraad, onpartijdig toezicht en strikt weren van intimidatie.

Op 5 november kondigde de Rhodesische regering voor drie maanden de noodtoestand af. Op dezelfde dag aanvaardde de algemene vergadering van de VN een eerder door de Trustschapscommissie aangenomen resolutie. Engeland werd verzocht de grondwet te schorsen, alle politieke gevangenen vrij te laten, een grondwetsconferentie bijeen te roepen en desnoods geweld te gebruiken om deze doeleinden te verwezenlijken.

Op 6 november verwierp Smith het voorstel voor een koninklijke commissie. De volgende dag nodigde Wilson hem uit voor een nieuwe bijeenkomst, ditmaal in Malta. Voordien zou de opperrechter naar Londen moeten komen om over twee aspecten van het commissiewerk te spreken: de mogelijke invloed van de noodtoestand op haar werk en procedurekwesties. Op 8 november ging de opperrechter op eigen gelegenheid naar Londen. Smith antwoordde Wilson, dat hij tot de slotsom gekomen was, dat zij weer even ver waren als aan het eind van hun Londense besprekingen. Op 10 november zond de Rhodesische regering een boodschap aan de koningin met de verzekering trouw te blijven, wat er ook mocht gebeuren. In de ochtend van 11 november pleegden Wilson en Smith telefonisch het laatste overleg, dat vastliep op de verschillende consequenties die Wilson wilde verbinden aan het eenstemmig of bij meerderheid ingediende eindverslag van de commissie.

Een in voltallige zitting door de ministerraad van de OAU op 18 oktober in Accra aanvaardde resolutie over Zuid-Rhodesië werd op 22 oktober ook

door de vergadering aangenomen. Men betreurde het Engelse gebrek aan vastberadenheid tegenover de dreiging van een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring. De VN vroeg men iedere verklaring van die aard als een bedreiging van de vrede te beschouwen, in dat geval alle nodige stappen te nemen in overeenstemming met het handvest en te helpen bij het vestigen van een meerderheidsbewind. Aan de Britse regering die, belast met het bewind, de enige verantwoordelijkheid droeg voor de huidige situatie, werd verzocht dadelijk de grondwet van 1961 te schorsen en alle noodzakelijke maatregelen te nemen, gebruik van strijdkrachten inbegrepen, om de regering van het land over te nemen; de nationalistische leiders Nkomo, Sithole en andere politieke gevangenen vrij te laten en een grondwetsconferentie bijeen te roepen met vertegenwoordigers van de gehele bevolking om een nieuwe grondwet te aanvaarden die algemeen stemrecht, vrije verkiezingen en onafhankelijkheid zou waarborgen. Op alle regeringen en internationale lichamen werd een beroep gedaan in geval van een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring een Europese minderheidsregering niet te erkennen en sancties toe te passen. Mocht Engeland in gebreke blijven tijdig de nodige maatregelen te nemen, dan zouden de OAU-leden: alle betrekkingen met Engeland herzien, wanneer het onafhankelijkheid onder een minderheidsregering zou verlenen of dulden; alle mogelijke middelen, geweld inbegrepen, gebruiken om een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring tegen te gaan en onmiddellijk alle mogelijke hulp verlenen aan het volk van Zimbabwe om een meerderheidsregering in het land te vestigen. De Afrikaanse groep in de VN werd gemachtigd erop toe te zien dat het verzoek aan VN en Veiligheidsraad passende aandacht kreeg. Kenia, Nigerië, Tanzania, de VAR en Zambia namen zitting in een commissie voor de uitvoering van deze resolutie.

Op 12 november kwam de Veiligheidsraad bijeen voor beraad over het verzoek van de Britse regering om steun voor haar optreden.

Beetsjoeanaland

Op 13 oktober maakte het Britse ministerie van koloniën bekend, op een desbetreffend verzoek van de regering, dat het land op 30 september 1966 onafhankelijk zou kunnen worden.

Seepapitso Gaseitsiwe is bezig met de oprichting van een Botswana National Union als oppositie tegen de regeringspartij. Met het zelfde oogmerk werkt Dr. Kenneth Koma aan een Bechuanaland United Front. Deze oud-Moscoviet streeft naar economische onafhankelijkheid van Zuid-Afrika, maar verklaarde niet van plan te zijn het land tot uitvalsoord voor subversieve acties tegen de blank geregeerde buurlanden te maken.

Swaziland

Op een verzoek om grondwetsherziening van prins Makhosini Dlamini, voorzitter van de Imbokodvo National Movement, werd op 18 augustus in de Wetgevende Raad bekend gemaakt, dat de Britse commissaris zo spoedig mogelijk een herzienings-commissie zal vormen, door hem zelf voorgezeten. De niet-ambtelijke leden van deze commissie zullen worden gekozen uit de parlementariërs van de INM en de (Europese) United Swaziland Association. De niet in de Wetgevende Raad vertegenwoordigde partijen (in 1964: Swaziland Progressive Party, Ngwane Liberatory Congress, Swaziland Democratic Party en Swaziland Independent Front) zullen hun opvattingen aan de commissie kenbaar mogen maken. Begin oktober verklaarde de commissaris, dat het rapport begin 1966 gereed zou zijn.

Zuid-Afrika

Publikaties in de *Rand Daily Mail* en de *Sunday Times* over gevangenis-toestanden hebben een schandaal ontketend. Na de drie ex-gevangenen en de twee gevangengewekers op wier getuigenis de eerste geruchtmakende publikaties over mishandeling berustten, zijn er nog meer getuigen naar voren getreden, die echter ook allen reeds in hechtenis zijn genomen, terecht staan of door de politie aan de tand worden gevoeld. Van de twee genoemde bewakers heeft één huisarrest, de ander is op bekenenis drie jaar gevangenisstraf opgelegd. Van de uitgever van de *Rand Daily Mail*, Laurence Gandar, en de betrokken journalist, Benjamin Pogrud, werden paspoorten ingetrokken. Reeds vier maal heeft de politie een inval gedaan in het kantoor van de RDM. Alle documenten die betrekking hebben op de bewuste publikaties zijn in beslag genomen.

Het rapport van het Internationale Rode Kruis over de toestand in Zuidafrikaanse gevangenissen, waarvan de minister van justitie in het openbaar uitdrukkelijk publikatie gevraagd had, blijkt volgens reglement van het Rode Kruis slechts gepubliceerd te kunnen worden door de opdrachtgevende regering. Minister Vorster heeft echter totnutoe geweigerd zelf daartoe over te gaan.

Op 15 september verscheen een rapport van Amnesty International, een particuliere onderzoeksgroep op het gebied van politieke misdrijven. Zich baserend op meer dan 1000 getuigen, meldt het rapport dat politieke gevangenen in Zuid-Afrika beduidend slechtere behandeling krijgen dan alle andere categorieën. Het rapport is inmiddels door Zuidafrikaanse regeringsfunctionarissen als onwaar bestempeld en als berustend op valse verklaringen.

Op 12 september heeft de *Sunday Times* een nieuwe publikatie gedaan over gevangenis-toestanden. Ex-gevangene Gideon Prins zou onder ede

verklaringen hebben afgelegd over mishandeling in de Cinderella-gevangenis van Boksburg.

Het gerechtshof van Oranje Vrijstaat heeft op 23 september een beroep verworpen van een politieman, die vier jaar gevangenisstraf gekregen heeft wegens het doodmartelen van een Afrikaanse gevangene die beschuldigd was van diefstal. Vier politiemannen en een ambtenaar van het gerechtshof waren beschuldigd van mishandelingen.

Op 29 september verzocht voor het gerechtshof van Durban de verdediger van Harold Strachan, de eerste schrijver over gevangeniswantoestanden, om Nelson Mandela, president van het verboden ANC, en enige anderen die met hem op Robbeneiland gevangen zitten, gelegenheid te geven tot getuigen à décharge. Strachan staat terecht op beschuldiging van meened en valse getuigenis. Het verzoek is totnu toe niet ingewilligd.

Begin september werd Isaac Heymann, een zakenman uit Johannesburg, het eerste slachtoffer van een nieuwe apartheidswet, nl. de maatregel om getuigen à charge 180 dagen te detineren. Het gerucht ging dat Heymann ervan verdacht werd, te weten waar de ondergedoken advocaat Abraham Fischer zich ophield. Deze laatste is korte tijd daarna in hechtenis genomen. Hij bleek zich in Johannesburg te hebben schuilgehouden.

Op 13 september werd mej. Sheila Weinberg, 19 jaar oud en studente aan de universiteit van Witwatersrand, tot 18 maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens lidmaatschap van het verboden ANC (bijna 1000 personen zijn het afgelopen jaar op die grond in hechtenis genomen).

De Anglo-American Corporation of South Africa heeft op 27 september een contract getekend met een Engelse firma voor de bouw van een nieuwe staalfabriek ter waarde van R 78 mln.

Op 24 oktober werd in Kaapstad bekend dat de Amerikaanse senator Robert Kennedy een uitnodiging aanvaard heeft om in mei a.s. de nationale unie van Zuid-Afrikaanse studenten te komen toespreken.

ZUIDWEST-AFRIKA. Het Internationale Hof van Justitie in Den Haag sloot op 15 november de mondelinge behandeling af van het geschil tussen Ethiopië en Liberië enerzijds, Zuid-Afrika anderzijds, over het nakomen van de mandaatverplichtingen.

De ministerraad van de OAU besprak op 15 oktober in Accra een memorandum over dit geschil van de National Unity Democratic Organisation of South West Africa, ondertekend door M. Kerina, waarin om 'beslissende maatregelen en positieve actie' gevraagd werd. De Zuidafrikaanse regering zou zich voorbereiden op het keren van iedere door middel van de VN te ondernemen actie van Afrikaanse staten om de uitspraak van het Hof ten uitvoer te leggen. Derhalve vroeg het memorandum de vergadering van de OAU om een besluit tot vorming van de kern van een collectieve strijd-

macht, waarvoor iedere lidstaat via de secretaris-generaal van de OAU minstens 100 man zou kunnen bijdragen. Deze strijdmacht zou ter beschikking van de VN gesteld moeten worden om te helpen bij de uitvoering van de uitspraak van het Hof, die het memorandum begin 1966 verwacht.

EILANDEN

Mauritius en Seychellen

Van 7 tot 24 september zat de minister van koloniën in Londen een grondwetsconferentie voor, bijgewoond door vertegenwoordigers van alle partijen: de Mauritius Labour Party, de Parti Mauricien Social Démocrate, het Independent Forward Bloc en het Moslem Committee of Action. MLP, IFB en — met voorbehoud van electorale waarborgen voor de Mohammedanen — ook MCA waren voor onafhankelijkheid. De PM nog niet; zij wenste eerst een referendum over onafhankelijkheid of associatie. Tenslotte besliste de Britse regering: zodra een kiescommissie verslag heeft uitgebracht over een nieuw kiesrecht (eveneens een twistappel) en kieskringen heeft afgebakend, worden verkiezingen uitgeschreven en een nieuwe regering gevormd; met deze regering wordt een datum vastgesteld voor onafhankelijkheid, te verlenen na zes maanden 'full internal self-government'. Naar verwachting van de Britse regering zou het eiland voor eind 1966 onafhankelijk zijn. De PM bleef weg van de slotzitting.

De Tjagos-archipel, \pm 2000 km ten n.o. van Mauritius en van daaruit bestuurd, en de onder de Seychellen ressorterende eilanden Aldabra, Farquhar en Desroches, zullen tezamen een nieuwe kolonie vormen, het British Indian Ocean Territory. Een commissaris, in welke hoedanigheid de gouverneur van de Seychellen is benoemd, voert het bestuur. De totale bevolking bedraagt nog geen 1400 zielen. Aan compensatie, in de eerste plaats aan de regeringen van Mauritius en de Seychellen, zou ongeveer £ 3 mln. betaald worden. Doel is inrichting van bases voor Engeland en de VS.

ASPECTEN

VERKIEZINGEN IN WEST-NIGERIË

Nadat in maart verkiezingen waren gehouden in die gebieden waar de verkiezingen voor het federale parlement van 28 december waren geboycot en nadat premier Sir Abubakar Tafawa Balewa een coalitieregering had gevormd, leek een voorlopig evenwicht bereikt tussen de beide politieke groeperingen, de NNA (Nigerian National Alliance, waarin NPC en NNDP samengaan) en de UPGA (United Progressive Grand Alliance, die NCNC en AG verenigt). De NNA had in het federale parlement de meerderheid en de regeringen van Noord- en West-Nigerië waren in handen van respectievelijk de NPC (Northern People's Congress) en NNDP (Nigerian National Democratic Party). Deze laatste partij was opgericht nadat in 1962 de Action Group uiteen gevallen was in een groep onder leiding van Akintola, die zich later NNDP noemde en een onder leiding van Awolowo, die de naam Action Group bleef voeren. Awolowo werd in 1962 gevangen genomen en op beschuldiging de federale regering te hebben willen omverwerpen tot 10 jaar gevangenisstraf veroordeeld. In Oost-Nigerië en Middenwest-Nigerië is de NCNC (National Congress of Nigerian Citizens) in de meerderheid en regeringspartij. In feite zijn zowel Noord-, Oost- als Middenwest-Nigerië een-partijstaten (Middenwest-Nigerië eerst sinds april van dit jaar toen acht van de negen parlementsleden van het Midwest Democratic Front naar de NCNC overgingen). Alleen in West-Nigerië bestrijden de beide partij-allianties elkaar.

De verkiezingen van 10 oktober hadden dan ook een betekenis die de grenzen van de deelstaat overschreed. Met spanning werd de verkiezingsdag tegemoet gezien en onpartijdige beschouwers waagden zich niet aan voorspellingen. Enerzijds komt het in zwart Afrika weinig voor dat een regeringspartij bij verkiezingen de nederlaag lijdt, anderzijds is de mening wijd verbreid dat de partij van Awolowo een grote aanhang heeft.

Met zorg werden de verkiezingen voorbereid. In de laatste zitting van het Westnigerische parlement werd de kieswet gewijzigd met de bepaling dat, indien een kandidaat die geen tegenkandidaat heeft wordt vermoord, een vervanger voor hem kan worden benoemd zonder dat dan alsnog een tegenkandidaat kan worden aangewezen. Een andere wijziging hield in dat de stemlokalen om 4 uur in plaats van 6 uur 's middags zouden worden gesloten. Hierdoor werd voor werkgevers, waaronder de overheid, de mogelijkheid geschapen om hun werknemers te verhinderen aan de stemming deel te nemen. Bij de federale verkiezingen in december was het voor-

gekomen dat verkiezingsambtenaren zich schuil hielden nadat zij een kandidaat hadden ingeschreven zodat het onmogelijk werd een tegenkandidaat te stellen.

Hierop was de UPGA nu voorbereid; onmiddellijk nadat het parlement was ontbonden maakte deze partij voor alle zetels een kandidaat bekend. Toch kon dit niet verhinderen dat, toen de termijn voor kandidaatstellen verstreken was, premier Akintola aankondigde dat 15 kandidaten zonder tegenstanders waren gebleven en dat de tegenkandidaat van Akintola zelf zich had teruggetrokken. De voorzitter van de federale verkiezingscommissie, Esua, gaf toe dat enige verkiezingsambtenaren ontvoerd waren. Toch beschouwde de UPGA dit nog als een eerste overwinning omdat er van slechts 15 kandidaten gesproken werd. Een aantal oppositie-kandidaten kon namelijk worden ingeschreven nadat men na langdurig zoeken en achtervolgen de verkiezingsambtenaar had gevonden. De verkiezingscampagne verliep aanvankelijk rustig. Twee maanden tevoren was reeds een vergaderverbod ingesteld.

De verkiezingen zelf hadden een minder rustig verloop. De dag voor de verkiezingen werd een verkiezingsambtenaar in Ibadan vermoord wat een groot aantal ongeregeldeheden inleidde. Verscheidene oppositieleiders werden voor verhoor door de politie vastgehouden. De NNDP behaalde een grote overwinning, die door de UPGA niet werd erkend. Deze partij beschuldigde haar tegenstander er van geknoeid te hebben met stembiljetten en met de telling. De UPGA werd er op haar beurt van beschuldigd geweld te hebben gebruikt. Hoewel de einduitslag nog niet bekend was werd het de volgende dag duidelijk dat de NNDP verre in de meerderheid was. De UPGA maakte echter via de radiozender van Oost-Nigerië bekend zelf in de meerderheid te zijn. Ook drong een UPGA-aanhanger de radiostudio te Ibadan binnen vlak voordat een toespraak van Akintola zou worden uitgezonden. Hij verwisselde de geluidsbanden met als resultaat dat UPGA-leuzen werden uitgezonden. In verband hiermede werd tegen de dichter Wole Soyinka een arrestatiebevel uitgevaardigd. Toen deze zich later meldde bij de politie werd hij in hechtenis genomen. UPGA-leider Alhaji Adegbenro trachtte contact te verkrijgen met gouverneur Fadahunsi om zich over de onregelmatigheden te beklagen, maar werd niet ontvangen. De gouverneur gaf aan Akintola de opdracht een nieuwe regering te vormen. Adegbenro maakte hierop bekend dat hij een interim-regering had gevormd en dat de UPGA de verkiezingen hadden gewonnen. De volgende morgen verklaarde Akintola dat de gouverneur hem in overeenstemming met de grondwet de opdracht had gegeven, dat de verkiezingsuitslagen waren bekend gemaakt (NNDP 71 van de 94 zetels) en dat Adegbenro zich schuldig had gemaakt aan verraad. Inmiddels duurden vechtpartijen, brandstichting en moorden voort. Adegbenro en

enkele andere leden van de UPGA werden gearresteerd op beschuldiging van het onwettig vormen van een interim-regering.

Nadat hij dit enige dagen later op een persconferentie ontkend had (hij zou verklaard hebben dat hij bereid was een interim-regering te vormen), werd hij vrijgelaten en de beschuldiging tegen hem ingetrokken.

Twee UPGA-leiders zijn inmiddels tot de NNNDP overgegaan. In de laatste week van oktober werd de nieuwe regering van West-Nigerië bekend gemaakt, die geheel is samengesteld uit NNNDP-aanhangers. Algemeen neemt men aan, dat van regerings (dus NNNDP)-zijde met de verkiezingen is geknoeid. De UPGA staat op het standpunt 68 van de 94 zetels te hebben gewonnen, maar heeft verklaard alleen met wettige middelen naar verandering van de officiële uitslagen te zullen streven. Dit wil zeggen dat voor elke omstreden zetel een beroep op de rechter zal worden gedaan.

Hoewel de onrust voortduurt ziet het er naar uit dat deze tot West-Nigerië beperkt blijft en niet tot nieuwe moeilijkheden binnen de federatie zal leiden.

Wel is een zitting van het federale parlement geschorst toen rumoer uitbrak over een voorstel om de salarissen van de leden van de verkiezingscommissie te verhogen. Maar anderzijds gaat het parlementaire werk gewoon door. Zo werd in dezelfde week waarin in West-Nigerië verkiezingen werden gehouden de nieuwe verdeling van de federale inkomsten tussen de federale regering en de regionale regeringen goedgekeurd. Eerder was hierover al overeenstemming bereikt tussen de premiers van de betrokken regeringen.

Het evenwicht tussen de regionale regeringen (twee NNA, twee UPGA) is dus voorlopig gehandhaafd.

K.

RIVALITEIT IN CONGO

De belangrijkste politieke kwestie van het afgelopen jaar in Congo was ongetwijfeld de strijd om de macht tussen premier Tshombe en president Kasa-Vubu, die nu (voorlopig?) geëindigd is met het ontslag van de eerstgenoemde uit zijn ambt.

Tshombe, van 1960 tot 1963 door Kasa-Vubu met hulp van de VN bestreden in Katanga, werd in 1964 door deze tot premier van heel Congo gemaakt en ruim een jaar later, schijnbaar even gemakkelijk, weer ontslagen.

Bij pogingen de achtergrond van dit alles te schetsen, moet men bedenken dat de strijd vermoedelijk pas wordt beslist met de presidentsverkiezing, die in maart 1966 moet plaatsvinden.

Reeds in 1962 schenen sommige Amerikaanse en VN-diplomaten in Tshombe, toentertijd nog president van het afgescheiden Katanga, de enige Congolese politicus te zien, in staat om Congo bijeen te houden. Dat de Verenigde Staten kozen voor de centrale Congolese regering was de vrucht van Kennedy's realistische politiek, die wilde voorkomen dat, door de afscheiding van het rijke Katanga, in de rest van Congo een machtsvacuüm ontstond, waar communistische infiltratie en/of anarchie vrij spel zouden krijgen.

Het is, via het ingrijpen van de VN (dat een nauwverholen Amerikaanse aktie werd toen Rusland weigerde langer mee te betalen omdat de VN-troepen ook tegen linkse rebellen werden gebruikt) in januari 1963 gelukt om Tshombe op de knieën te dwingen. Deze had, zich gesteund wetend door Belgische, maar ook door Franse en Engelse belangen, twee en een half jaar lang hereniging van Katanga met de rest van Congo weten te verhinderen.

Toen begin 1963 het gerucht ging dat Adoula (toen premier) hem wilde laten arresteren, vluchtte hij naar Europa, moe en ziek, maar nog steeds intrigant. Verschillende Congolese politici en studenten, tot vertegenwoordigers van de rebellen toe, hebben hem in zijn verblijfplaats in Spanje opgezocht.

Ondertussen ging het in Congo steeds slechter. Het was bijna onmogelijk een constructief beleid te voeren. Financieel en economisch heerste er een chaos. Het parlement werd in september 1963 door Kasa-Vubu naar huis gestuurd, omdat de linkse oppositie obstructie voerde (o.a. als gevolg van de arrestatie van Lumumba's opvolger Gizenga, die, door in augustus 1961 in Stanleyville te blijven, te kennen had gegeven de hem aangeboden post van vice-premier in het kabinet Adoula niet te aanvaarden).

Onder leiding van Pierre Mulele, een partijgenoot van Gizenga, brak in de provincie Kwilu in januari 1964 een opstand uit. In juni veroverde hij Albertville. Stanleyville werd bolwerk van de rebellenleider Gbenye.

Toen heel Noord- en Oost-Congo al in handen van de rebellen was en niemand meer scheen te weten wat er met Congo moest gebeuren (voor een nieuwe VN-operatie was er geld noch bereidheid) verscheen, als een deus ex machina, Tshombe weer op het politieke toneel; 8 juni vertrok hij naar Afrika en verklaarde hij zich bereid, naar Congo te komen. Een dag later eisten een tiental partijen het aftreden van de regering-Adoula. Op President Kasa-Vubu werd van verschillende zijden een beroep gedaan een ronde-tafelconferentie te beleggen, waaraan alle Congolese politici, ook de opstandige, deel moesten nemen. Op 2 juli 1964 kreeg Tshombe opdracht van de president om een nieuwe regering van 'nationale verzoening' te vormen. Maar de voorgestelde ronde-tafelconferentie ging niet door omdat, aldus beweerden opstandelingenleiders, Tshombe geen aanvaardbare gesprekspartner voor hen was.

Wat Tshombe's capaciteiten om te regeren betreft, heeft men goed gegokt: hij herstelde het economische vertrouwen, kocht met goed geld huurlingen van hoge gevechtswaarde, waarmee hij de rebellie kon verslaan en de orde kon herstellen in een land dat na de muiterij van het leger (al begonnen tijdens de onafhankelijkheidsfeesten, juli 1960) eigenlijk nog geen rust gekend had, en hij wist zich, door zijn persoonlijke charme en door zijn successen, een grote aanhang onder de bevolking te verwerven.

Voor de panafrikaanistische politici in andere Afrikaanse landen bleef Tshombe evenwel de neo-kolonialist en de moordenaar van Lumumba, een image dat nog versterkt werd door het ingrijpen der Belgische parachutisten, maar vooral door aanwezigheid van de huurlingen, waaronder veel Zuid-Afrikanen, Rhodesiërs en zelfs Portugezen.

Een aantal leiders van de opstand had zich teruggetrokken op Stanleyville (behalve Gizenga, die bijwijze van verzoeningsgebaar naar links door Tshombe was vrijgelaten, maar later weer werd gearresteerd). De rebellen werden openlijk gesteund door een groot aantal Noord- en Oostafrikaanse landen. Kairo was voor deze steun een belangrijk centrum. De rebellen waren echter onderling verdeeld (Soumialot stichtte een eigen regering naast die van Gbenye) en het 'ongedisciplineerde' optreden kostte hun veel goodwill.

In Congo maakte Tshombe gebruik van de eeuwenoude haat van de negers tegen de Arabieren, daarmee pogend het aanzien van de rebellen, die vooral werden gesteund door Arabische landen, aan te tasten, terwijl hij met zijn buitenlandse politiek de bestaande sympathie van de zogenaamde 'gematigde' Afrikaanse landen wist om te zetten in daadwerkelijke vormen van hulp. Het in dit opzicht belangrijkste resultaat was het toetreden (nog niet officieel) van Congo tot de Afrikaans-Madagassische Gemeenschappelijke Organisatie in februari 1965.

Van buiten Afrika (Amerika en België) trachtte men Tshombe acceptabeler te maken in Afrikaanse ogen. In Brussel, waar hem in februari van dit jaar de kostbare 'portefeuille' met Belgische aandelen in Congo door Spaak werd overgereikt (waarmee hij, zoals hijzelf zei, Congo pas werkelijk economisch zelfstandig had gemaakt), werd druk op hem uitgeoefend enige gematigde en zelfs linkse politici in zijn regering op te nemen. Tshombe toonde zich echter onverzoenlijk: 'kan men nog praten met deze moordenaars', riep hij uit.

Een stap die hem, achteraf bezien, misschien 'punten' heeft gekost in het politieke spel met Kasa-Vubu. Deze namelijk, die zich rond de jaarwisseling nog evenzo tegen 'verzoening' verklaarde (hij wilde vermoedelijk eerst via Tshombe, die een greep op het efficiënte huurlingenleger had, de linkse tegenstand breken), begon enkele maanden geleden er bij Tshombe op aan te dringen, zijn kabinet uit te breiden. Onmiddellijk na de parlements-

verkiezingen van april/mei, zag het er nog niet naar uit dat Kasa-Vubu veel kans maakte tegen Tshombe. Op grond van deze verkiezingen zou Tshombe's partij, de in februari opgerichte Conaco kunnen beschikken over een ruime parlementaire meerderheid. (Herverkiezingen in een aantal provincies en afval in eigen gelederen deden deze meerderheid, naar later bleek, aanzienlijk slinken.) Toch verzette Kasa-Vubu in juli zich voor het eerst openlijk en met succes tegen zijn premier. Hij benoemde toen zijn aanhanger Nendaka als minister van binnenlandse zaken, een post die was opengevallen door Munongo's aanvaarding van het gouverneurschap in Oost-Katanga, terwijl Tshombe, die al 6 portefeuilles bezat, eerder had bekend gemaakt zelf dit departement te zullen beheren. Er ontstond een, ten dele in het openbaar gevoerde, discussie tussen president en premier over het tijdstip waarop het zittende kabinet moest aftreden. Kasa-Vubu beriep zich erop, dat Tshombe's regering een overgangsregering was, bedoeld om de orde te herstellen en nieuwe verkiezingen, de eerste sinds de onafhankelijkheid, voor te bereiden. Daar dit gebeurd was moest Tshombe volgens de grondwet van 1963, waarbij o.m. aan de president grotere macht werd toegekend, zijn mandaat teruggeven. Tshombe echter stond op het standpunt, dat zijn regering kon aanblijven tot de nieuwe presidentsverkiezingen, die volgens de genoemde grondwet 6 maanden na bijeenkomst van het nieuwe parlement gehouden moeten worden. Tijdens dit soelaas had Tshombe vermoedelijk zijn positie willen consolideren, in verband met zijn mogelijke kandidaatstelling voor het presidentschap.

Dit was natuurlijk een ernstige bedreiging voor Kasa-Vubu. Buitenlandse (westerse) adviseurs hebben nog voorgesteld de grondwet zodanig te wijzigen, dat de premier in de toekomst de macht behoudt, die hij thans heeft. Hierdoor zou het premierschap aantrekkelijk zijn voor Tshombe en kon het duo Kasa-Vubu—Tshombe misschien blijven bestaan. Tshombe als de dynamische bouwer van de natie, Kasa-Vubu als het onwrikbare anker van gezag, orde en rust.

Maar Kasa-Vubu heeft hier niet van willen horen. De kans om zijn onlangs gedane uitspraak 'Ik regeer Congo' nu voor het eerst waar te maken, is te verleidelijk. Maar het is de vraag of hij hiertoe wel de gelegenheid krijgt.

Het grote voordeel van zijn ingreep is, dat hij door de altijd controversieel gebleven figuur van Tshombe, die Congo tot een splijtzwam voor de Organisatie van Afrikaanse Eenheid maakte, aan de kant te zetten, de sympathie van de rest van Afrika kan winnen. Hij moet daar overigens wel aan werken, want die sympathie is niet onverdeeld. Tenslotte heeft ook hij een rol gespeeld in de moord op Lumumba.

Het ontslag van Tshombe houdt echter het gevaar in van een hernieuwde afscheiding van Katanga. In 1964 werd Katanga verzwakt door

deling in drieën (alle provincies hebben overigens dit lot ondergaan: de oorspronkelijke zes zijn daardoor uitgegroeid tot 21), maar herstel van de provinciale eenheid is niet onmogelijk. Munongo, de sterke man uit zowel de Katangese als de Congolese regering-Tshombe, thans gouverneur van Oost-Katanga, is een krachtige voorstander van dit herstel en hij wordt hierin gesteund door een uitspraak van een in mei van dit jaar gehouden congres van Katangese stamhoofden en leden van de drie Provinciale Raden van Katanga. Als nazaat van de koning van een Katangees rijk, dat rond 1900 nog bestond, geniet Munongo bovendien de steun van de traditie.

Waarschijnlijk om het gevaar van afscheiding te bezweren, benoemde Kasa-Vubu wederom een Katangees, namelijk Evariste Kimba, tot premier. Kimba is o.a. minister van buitenlandse zaken in Tshombe's Katangese regering geweest. In 1963 brak hij met de Conakat, de partij van Tshombe, en hij zit nu als afgevaardigde van de Noord-Katangese partij, de Balubakat, in het nationale parlement.

Tenslotte rest de vraag, hoe Congo in de naaste toekomst geregeerd zal worden. Na aanvaarding van zijn opdracht nodigde Kimba Tshombe uit, met zijn Conaco aan een regering van nationale eenheid deel te nemen. Maar Tshombe weigerde en zei in oppositie te gaan. Hij gaf niet bepaald de indruk dat die loyaal zou zijn. 18 oktober installeerde Kasa-Vubu de nieuwe 'regering van nationale eenheid'.

Deze leek er niet ongunstig voor te staan. Ook linkse elementen, w.o. Antoine Kiwewa, leider van de resten van Lumumba's partij, namen aan de regering deel. En een regering van nationale verzoening met uitsluiting van Tshombe, kan nu eenmaal rekenen op veel Afrikaanse goodwill, zoals o.a. bleek toen ex-premier Adoula enkele maanden geleden een plan hier-toe bekend maakte in *Jeune Afrique*. Bovendien liepen een aantal aanhangers van Tshombe onmiddellijk over, omgekocht of aangetrokken door aantrekkelijke posten in de nieuwe regering. Het bekende teken van de geruisloze maar snelle afval?

Vermoedelijk echter is Tshombe's 'koopkracht' het sterkst gebleken. De regering Kimba hield het maar 26 dagen uit: Tshombe's aanhangers hadden toch nog de meerderheid en stemden Kimba weg.

Zou Kasa-Vubu nu Tshombe de opdracht geven? Parlementair zou dit gebruikelijk zijn, maar de president benoemde wéér Kimba. Of hij zich dit kan veroorloven, staat nog te bezien. Verliest hij, dan is er een kans, dat Tshombe straks president van Congo wordt, voor Kasa-Vubu maar ook voor zeer veel Afrikanen buiten Congo een onverdragelijke gedachte. Het Congolese schip van staat bevindt zich tussen Scylla en Charybdys.¹

Vr.

¹ Bij het ter perse gaan van dit nummer werd bekend, dat generaal Mobutu de president heeft afgezet en zichzelf als zodanig heeft geïnstalleerd (25 nov.).

Blank Zuid-Rhodesië heeft uiteindelijk toch de eigen weg gekozen. De kroniekschrijver registreert het feit, maar kan daarbij zijn spijt niet verzwijgen. Spijt voor alle Rhodesiërs die hem zo gastvrij ontvingen en die in het dagelijkse leven zo onbevungen hun goede eigenschappen toonden; die de bezoeker er niet op aan keken, dat hij hen op Afrika en Afrikanen tegen-sprak, hun politiek besef onhistorisch noemde en hun kijk op Afrikanen diep pessimistisch. Spijt voor zovelen van goede wil, die het voor zijn goede wil getuigen vonden dat hij sprak van goede wil van Afrikanen, zonder kans op overtuigen. Spijt voor zovelen voor wie bereidheid te verliezen om te behouden een even onmogelijke opgaaf bleek als voor zoveel andere blijvers in zoveel andere koloniën.

Over de achtergrond van het gebeuren, dat culmineerde in de grondwetsproclamatie van 11 november, hoeft hier niet meer te worden uitgeweid. Groeiende afkeer van het noorden heeft een groeiend aantal zuidwaarts doen kijken en nu voorgoed de blik over de Limpopo gericht. Was er aanvankelijk verontrusting over Zuid-Afrika's uittreden uit het Gemenebest, zeker niet in de laatste plaats omdat Verwoerd daarmee allerlei dierbare Britse symbolen naar de rommelzolder verwees, sindsdien heeft men hem met stijgende bewondering gevolgd. Werden zijn uitspraken over zwart Afrika niet bewaarheid, bleef de voorspoed van het land ook buiten het Gemenebest niet groeien, was Transkei geen voorbeeld van zijn ernst en sukses met Apartheid, kreeg hij niet de traditionele heersers in de protectoraten op zijn hand? Het bracht velen in Rhodesië tot nadenken over hun eigen rechten, keer op keer toch sedert 1923 verdiend, en tot herontdekking van hun eigen kwijnende Chiefs.

Verwerven van soevereine onafhankelijkheid wordt in de proclamatie van 11 november een eis van rechtvaardigheid genoemd, die buiten discussie staat. Hiermee is het onoplosbare conflict met Engeland gegeven. Achter de strijd om de norm botsten twee opvattingen over gerechtigheid.

Een jaar geleden werd op deze plaats geschreven, dat voor het Rhodesian Front de greep op het electoraat vóór de greep naar onafhankelijkheid kwam. In mei van dit jaar was het zover. Parlementsverkiezingen veegden de Rhodesia Party van de kaart. In augustus kwam het Rhodesian Front in congres bijeen. Smith staakte de schriftelijke gedachtenwisseling met Londen en vloog in oktober naar Engeland voor de laatste akte van het drama. De protagonisten Smith en Wilson hielden hun tegen en langs elkaar gerichte vertogen, gingen weer uiteen, zagen elkaar weer in Salisbury, scheidden zich weer en hielden hun laatste dialoog over de telefoon bij het krieken van de 11e november, onder begeleiding van het koor in Accra en in Lake Success. Maar voor dit koor is het spel nog niet uit, het blijft door-

zingen en dreigt zelf het toneel te beklimmen als er niet doorgespeeld wordt.

Over deze Afrikanen nog een enkel woord, beperkt tot de naaste omgeving van Rhodesië.

In de eerste plaats verdient Zambia aandacht. Dit land loopt direct gevaar, niet vanuit Rhodesië, maar vanuit de bevriende medelidstaten van de OAU, wat Rhodesië tot tegenmaatregelen zou kunnen brengen. Er is president Kaunda alles aan gelegen de status quo tussen zijn ingesloten land en Rhodesië te handhaven en hij heeft zich in het openbaar waarlijk niet duidelijker kunnen uitdrukken. Hij liet zijn ministers met de Rhodesische collega's over de spoorweg praten, neutraliseerde openlijk de Rhodesische nationalist en bood tweemaal aan Engeland Zambia als basis aan. Een Engelse strijdmacht, zelfs symbolisch, zou het mogelijk maken met goed fatsoen de deur voor andere strijders dicht te houden, de kans op een gewapend conflict met Rhodesië sterk verkleinen en, wie weet, misschien zelfs ook een psychologisch effect in dat land sorteren. Het is te hopen dat Engeland tijdig begrip krijgt voor Kaunda's belang, dat tenslotte ook met zijn eigen belangen strookt omdat een uitbarsting van geweld alsnog tot een aanzienlijke militaire inspanning zal nopen, wil het niet in Afrika politiek voorgoed aan de kant gezet worden.

De Rhodesische nationalist, tenslotte, staan buiten spel. In het land zelf heeft de regering daarvoor gezorgd, buiten Rhodesië is dit niet de schuld van hun vaak betreurd tweedracht, maar van onenigheid in de OAU. Feitelijk is er geen sprake van tweedracht, in Rhodesië heeft de PCC (erbuiten nog ZAPU geheten) zich hoe dan ook de sterkste betoond en de ZANU eronder gekregen. Er zijn echter ZAPU- en ZANU-leiders naar het buitenland gegaan en deze worden door verschillende landen erkend, die hun redenen hebben hun houding niet te herzien. Om maar vlak bij huis te blijven: Zambia (de UNIP) erkent de ZAPU, Tanzania (de TANU) erkent de ZANU. Vergeefs hebben ZAPU-leiders bij het bevrijdingscomité van de OAU gepleit voor het instellen van een onderzoek in Rhodesië. Mocht daarbij blijken, dat de ZANU minstens evenveel aanhang had als de PCC, dan zou ZAPU zich bereid verklaren buiten Rhodesië met ZANU een verenigd front te vormen. Zover kon het comité echter niet gaan, ook al zou het gewild hebben. De 'tweedracht' bleef dus bestendig, alle vertogen van bevrijdings- en andere commissies ten spijt. Als gevolg ging een dreigement van Nkomo en de zijnen, oprichting van een regering in ballingschap zodra eenzijdig de onafhankelijkheid mocht worden uitgeroepen, niet in vervulling, wat de nationalist ongetwijfeld een verlies aan prestige heeft opgeleverd. Dit betekent, dat de Afrikanen in Rhodesië zelf het initiatief zullen moeten nemen. Misschien komt dat niet meer uit Salisbury (Highfield en Harare). Reeds heeft, onzeker nog, een nieuwe groep zich aangemeld: de arbeiders in Bulawayo.

E.

BIJDRAGE

DE NIEUWE STATEN IN AFRIKA EN HET INTERNATIONALE ARBEIDSRECHT

PROFESSOR F. M. BARON VAN ASBECK *

I

Ook in de Internationale Arbeidsorganisatie (I.A.O.) is, net als in de Verenigde Naties, in de laatste jaren het ledental steil omhoog gegaan, ten gevolge der dekolonisatie. De cijfers geven het volgende beeld:

1955 : 58 leden — 1960 : 73 leden — 1965 : 114 leden. In de nieuwe aanwinsten zitten ook wel enige allang zelfstandige staten — waaronder een paar 'afvalligen' die de 'weg terug' vonden, zoals de Sovjet-Unie —, doch de grote meerderheid vormen toch de te voren afhankelijke landen, die onafhankelijkheid verkregen hadden. Uit Afrika werden in het tijdvak 1955—1960 maar 5 nieuwe staten lid, in het jongste tijdvak niet minder dan 29.¹

Deze toestroming van nieuwe leden doet een aantal boeiende en belangrijke vragen rijzen, die de aandacht overwaard zijn. Vooreerst: hoe voegen deze landen, die wat betreft een deel hunner bevolking zich in volle overgang bevinden *van* de traditionele agrarische samenlevingsvormen van stam en clan *naar* de vormen van industriële nationale staten, zich in de westerse I.A.O.? Welke plaats nemen zij in in de organen der I.A.O., Arbeidsconferentie en Raad van Beheer aan de top, maar ook b.v. in het African Advisory Committee, dat in april 1962 in Tananarive zijn 2e zitting hield met op zijn agenda I. Employment and conditions of work of African women, en II. Methods and principles of wage regulation?² Voorts: het internationale arbeidsrecht, waarover het hier gaat, stamt uit de sfeer der vrije organisatie in democratische volken en staten: hoe leeft dat recht in de nieuwe Afrikaanse staten, hoe slaat het daar aan? En beschikken de staten reeds over een voldoende ambtenarij om de naleving van de aanvaarde arbeidsconventies te verzekeren? Is in hun ambtenarij en in hun bedrijven en vakverenigingen doorgedrongen het besef van publieke

* Oud-hoogleraar in het Volkenrecht te Leiden.

¹ Zie blz. 24, 2e regel, van het rapport-1965 van het Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (dit is de onafhankelijke — men zou kunnen zeggen supranationale — Commissie voor het toezicht op de naleving van conventies en recommandaties). Zie voor die Commissie mijn artikel in *Symbolae Verzijl* (1958). Haar rapport bevindt zich elk jaar onder de stukken der Arbeidsconferentie betreffende het agendapunt Informaties en rapporten over de toepassing van conventies en recommandaties.

² *Official Bulletin* van het Internationaal Arbeidsbureau (I.A.B.) XLV 3 (juli 1962), blz. 193.

Kroniek van Afrika V 4 (december 1965), 269—280.

dienst, dat onmisbaar is om die naleving tot een realiteit te doen worden in hun maatschappelijk leven?

Een antwoord te vinden op de zo-even geformuleerde vragen eist gezet onderzoek ter plaatse in Afrika zelf en in Genève. Ik kan hier in de verte niet meer doen dan bij wijze van inleiding de juridische omtrek en gesteldheid van het terrein aangeven.

II

De intrede in de I.A.O. der onafhankelijk geworden, eertijds afhankelijke 'niet-moederlandse gebieden' (dat is de aanduiding, gebezigd in de Constitutie der I.A.O., zie art. 3 en (oud) art. 35) begint, voorzover een buitenstaander kan waarnemen, steeds met een brief, door de regering van de nieuwe staat gericht tot de Directeur-Generaal van het I.A.B. en bevattende de volgende verklaringen:

1. de nieuwe staat belooft in alle vorm de in de Constitutie der I.A.O. gestelde verplichtingen ten volle en getrouwelijk te zullen naleven; 2. de nieuwe staat is bereid bij te dragen in de kosten der Organisatie en zal zich dienaangaande verstaan met de Raad van Beheer der I.A.O.; 3. de nieuwe staat verklaart gebonden te willen blijven aan de in de brief opgesomde arbeidsconventies, eertijds door de bewindvoerende koloniale mogendheid op het toenmaals afhankelijke gebied toepasselijk verklaard³; 4. de nieuwe staat zal voorts doorgaan met de toepassing van alle andere vroeger door de betrokken koloniale mogendheid geratificeerde arbeidsconventies die in feite, ook zonder formele verklaring, toch ten volle toepassing vonden⁴ en zal formele ratificatie dier conventies zo spoedig mogelijk in overweging nemen.

Al wijken die brieven⁵ van de regeringen der nieuwe staten hier en daar in bewoording op ondergeschikte punten van elkaar af, in opzet en draagwijdte vertonen ze zulk een eenvormigheid, dat we niet anders kunnen aannemen, dat dat de regeringen te voren vertrouwelijk overleg met het I.A.B. gepleegd hebben. Doch deze raadpleging onttrekt zich aan de waarneming.

Nog een paar opmerkingen over deze brieven. Die van de nieuwe staat Congo-Léopoldville trok, wat betreft de voortgezette toepassing van de conventie no. 29 op de gedwongen arbeid, de reserves in, welke België vroeger op een paar artikelen gemaakt had; want reserves op arbeidsconventies zijn voor de leden der I.A.O. niet toegelaten, maar ze waren

³ Zie daarvoor het voormalige art. 35 lid 2 der Constitutie (dit artikel is in 1964 ingetrokken en vervangen door een 9e lid aan art. 19). Deze wijziging nog niet in werking getreden.

⁴ Zie voor zulke feitelijke toepassing blz. 39 van mijn artikel in de feestbundel *Volkenrechtelijke opstellen* (1962) voor mevrouw prof. mr. G. H. J. van der Molen.

⁵ Zie talrijke voorbeelden in *Official Bulletin* XLIII 7 (1960).

door het oude art. 35 wèl geoorloofd voor de toepassing in niet-moederlandse gebieden. Dezelfde intrekking verrichtte de regering van Boeroendi.⁶ De brief van Sierra Leone trok eveneens zulke reserves in, die de regering van het Verenigd Koninkrijk indertijd gesteld had bij de toepasselijk-verklaring van 4 andere conventies; die brief onderscheidde zich voorts door de daarin vervatte belofte der regering bij de intrede in de I.A.O. nog 7 conventies te zullen ratificeren.⁷

De handelwijze van voortgezette gebondenheid aan vroeger toepasselijk verklaarde conventies werd vroeger al voor nieuwe staten buiten Afrika gevolgd.⁸ Bij sommige ervan bestond de neiging de gehandhaafde conventies nog eens in alle vorm te gaan ratificeren; doch het is thans vaste regel geworden, dat de gehandhaafde conventies door de Directeur-Generaal van het I.A.B. ten name van de betrokken staat in het register der ratificaties worden ingeschreven, op grond van de belofte van handhaving alleen.⁹

De procedure van voortgezette gebondenheid werd toegejuicht en voor de toekomst aanbevolen door de twee regionale Afrikaanse conferenties der I.A.O. (Lagos 1960, Addis Abeba 1964); deze vestigden de aandacht van alle Afrikaanse landen, die Lid der I.A.O. zouden worden, op het belang der voortzetting van toepassing van reeds toepasselijk verklaarde conventies, in het bijzonder van die op de bescherming van zekere fundamentele mensenrechten.¹⁰

Ten sterkste trok dan ook de aandacht de afwijkende houding, in 1965 door de nieuwe staat Malawi aangenomen bij zijn aanvraag om toetreding. De regering van Malawi aanvaardde gebondenheid aan 8 vroeger door het Verenigd Koninkrijk op Nyassaland toepasselijk verklaarde conventies en wilde bovendien nog 8 andere ratificeren. Doch in de aanvraag deelde de regering tevens mede weer van 4 andere vroeger toepasselijk verklaarde conventies de voortzetting niet te kunnen aanvaarden. Natuurlijk woei op de jongste Arbeidsconferentie (juni j.l.) nogal wat stof op ten gevolge dezer ongewone mededeling. Zij werd sinds na nadere studie door de regering van Malawi voor 2 der 4 afgewezen conventies ongedaan gemaakt, doch voor de andere 2 handhaafde zij voorlopig haar standpunt; en die andere 2 betroffen juist de zo uiterst gevoelige materie van de gedwongen arbeid! Geen wonder dat ter Conferentie zowel de 'groep' der werknemers-afgevaardigden als die der werkgevers een verklaring aflegden, waarin zij

⁶ *Official Bulletin* XLIII 7 (1960), blz. 251 voor Congo-L; XLVI 2 (1963), blz. 222 voor Boeroendi.

⁷ *Official Bulletin* XLIV 7 (1961), blz. 508/509.

⁸ Zie het artikel van F. Wolf, *Les Conventions internationales du Travail et la succession d'Etats (Annuaire français de droit international)*, 1961.

⁹ Zie voorbeelden in *Official Bulletin* XLIII 7 (1960), blz. 536/538, 540, 542, 547/551, 557, 563.

¹⁰ Zie het rapport-1965 van het Committee of Experts etc., blz. 23/24.

stelden, dat 'de regeringen der nieuwe onafhankelijke landen moeten beseffen, dat zij aan de arbeiders een bescherming moeten verzekeren, die op haar minst gelijk staat met die van vóór de onafhankelijkverklaring, en zulks in het bijzonder in zulke zaken als gedwongen arbeid'.¹¹ Beide verklaringen onderstreepten nog eens het belang, betrokken bij de aanvaarding door Malawi van de 2 conventies en spraken de hoop uit, dat de regering weldra haar instemming te dezer zake zou uitspreken. De werkgeversverklaring voegde daaraan, en zéér terecht, nog toe, dat men ook nota moest nemen van de 'wijze, waarop de regering van Malawi haar verantwoordelijkheid had opgevat door een nauwgezet onderzoek van de conventies te ondernemen, ten einde zich te vergewissen, dat zij volledig zouden worden toegepast, vóórdat zij besloot ze te ratificeren'. Inderdaad bleek uit de inlichting, ter Conferentie door de regeringsafgevaardigde van Malawi verstrekt, dat niet onwil doch juist grote nauwgezetheid de houding der regering bepaald had.

III

De verplichtingen uit de Constitutie der I.A.O., welke de nieuwe staten door hun aanvraag om toelating op zich genomen hebben, komen op het volgende neer.

1. De regering zal in de delegaties naar Arbeidsconferenties de twee vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers benoemen in overeenstemming met de meest representatieve organisaties van werkgevers en werknemers, zo die in het land bestaan (art. 3 lid 5). (Gaan we de samenstelling der jongste Arbeidsconferentie na, dan ontmoeten we in verreweg de meeste delegaties uit de nieuwe Afrikaanse staten de tripartite indeling in hun delegaties, regering, werkgevers, werknemers.)
2. Ieder lid van de Organisatie zal de uitsluitend internationale verantwoordelijkheid van de Directeur-Generaal en van de staf van het I.A.B. eerbiedigen, en zal niet proberen hen in de uitoefening van hun taak te beïnvloeden (art. 9 lid 5).
3. De leden der Organisatie zullen de kosten daarvan dragen volgens de dienaangaande geldende bepalingen of afspraken (art. 13 lid 3).
4. Een op een arbeidsconferentie aangenomen conventie of recommendatie moet binnen de voorgeschreven tijd voorgelegd worden aan de autoriteit, die bevoegd is nationale wetgeving ter uitvoering ervan tot stand te brengen of andere nodige maatregelen te nemen; en de regering zal

¹¹ Zie rapport van het Conference Committee on the Application of Conventions and Recommendations der 49e Arbeidsconferentie (1965), blz. X/XI. (Dit Committee wordt door de Conferentie ingesteld om de behandeling door deze van het onderwerp der toepassing voor te bereiden. Zie voorts het in noot 1. hierboven aangehaalde artikel.)

daarna de Directeur-Generaal van het I.A.B. over een en ander rapport zenden. Wordt de conventie door de bevoegde autoriteit (— bedoeld wordt in hoofdzaak het parlement —) aanvaard, dan zal de regering de formele ratificatie aan de Directeur-Generaal inzenden en zullen de nodige maatregelen tot uitvoering der conventie genomen worden (art. 19 par. 5 en 6).

5. Op voorgeschreven tijdstippen zal elk Lid der I.A.O. voor elke door het Lid aanvaarde conventie een rapport inzenden, waarin wordt beschreven de toepassing der conventie (in de nationale wetgeving en praktijk van het Lid, volgens door de Raad van Beheer vastgestelde richtlijnen (art. 22). Deze rapporten zullen ook ter kennis gebracht worden van de representatieve werkgevers- en werknemersorganisaties (art. 23 lid 2). Deze organisaties kunnen dan over de regeringsrapporten opmerkingen maken.

Dit alles vormt de hoofdzaak der verplichtingen, welke een Lid der I.A.O. heeft te vervullen. Het zal reeds duidelijk zijn, dat de wijdste en diepst ingrijpende verplichtingen geformuleerd zijn in art. 19 der Constitutie. Want daar gaat het om de aanpassing van nationale wetgeving en bestuurspraktijk aan de aanvaarde conventies. Men kan zeggen: de conventies leggen een teugel aan aan die wetgeving en praktijk, zij zullen deze voortaan richten. De vrijheid van beweging wordt beteugeld. Het brengt mee, dat nu eens nationale regelingen moeten worden gewijzigd, soms alleen maar in hun toepassing, of ingetrokken, of door andere vervangen. In spaarzame gevallen vinden we in de conventies met zoveel woorden de eis gesteld van totstandbrenging van een nationale regeling, bijvoorbeeld in art. 23 van conventie no. 29 op de gedwongen arbeid: de nationale overheden zullen een complete en nauwkeurige reglementering van de gedwongen arbeid uitvaardigen. Ook de bestuurspraktijk moet onder het beslag van aanvaarde conventies worden gebracht.

Voor die conventies moeten de staten zelf beslissen, hoe zij zich van de aangenomen verplichtingen zullen kwijten. Daar, in die eigen beslissingen der niet-westerse staten in Afrika (zo goed als in Azië en elders) treffen we de ontmoeting van het internationaal arbeidsrecht van westerse herkomst, gedacht en opgesteld in de omljsting van westers staatswezen en -leven, met de Afrikaanse inheemse samenlevingen. Hier en daar zal die ontmoeting tot wrijving of botsing leiden. Zij is het, die verdere studie eist waarop boven onder I gezinspeeld werd. Straks komt een voorbeeld van zo'n botsing ter sprake.

De vraag, of de betrokken overheden, regeringen en parlementen, de aanpassing van wetgeving en praktijk behoorlijk verricht hebben, wordt daarna aan de hand van de jaarrapporten der regeringen onderzocht door

Staat	Jaar van toetreding tot de I.A.O.	Aantal aanvankelijk gehandhaafde conventies	Aantal later geratificeerde	Totaal op eind 1964
Tunesië	1956	2	30	32
Marokko	1956	4	25	29
Ghana	1957	10	15	25
Guinee	1959	7	20	27
Kameroen				
voor ex-Frans	1960	11	geen	6 (a)
voor ex-Brits	1962	15	geen	8 (a)
voor geheel Kameroen		—	1	10 (a)
Togo	1960	12	geen	12
Mali	1960	13	5	18
Congo-Léopoldville	1960	16	geen	16
Gaboen	1960	12	13	25
Nigerië	1960	15	9	24
Centr. Afr. Republiek	1960	12	24	36
Madagascar	1960	12	10	22
Senegal	1960	13	13	26
Somalië				
voor ex-Ital. trustgebied	—	6	geen	6
voor ex-Brits Somaliland	—	5	minus 1	4
voor geheel Somalië	1960	—	1	2 (b)
Congo-Brazzaville	1960	12	1	13
Tsjaad	1960	16	4	20
Boven-Volta	1960	13	4	17
Ivoorkust	1960	13	12	25
Dahomey	1960	13	2	15
Niger	1961	13	8	21
S. Leone	1961	16	12	28
Mauretanië	1961	13	21	34
Rwanda	1962	15	geen	15
Algerije	1962	42	geen	42
Boeroendi	1963	17	geen	17
Oeganda	1963	17	geen	17
Kenia	1964	24	geen	24
Tanzania	1964	—	4	18 (c)
voor Tanganjika	1962	18	2	6 (c)
voor Zanzibar	1964	4	geen	4 (c)

Toelichting

- (a) 5 conventies van ex-Frans *Kameroen*, 7 van ex-Brits (onder welke 3 dezelfde) zijn overgenomen door Kameroen als geheel. Dat maakt dus 9 conventies. Later geratificeerd nog 1, totaal 10.
- (b) *Somalië*: de 2, thans voor Somalië als geheel bindend, bestaan uit 1 conventie, overgenomen van ex-Brits Somaliland, plus 1 later geratificeerd.
- (c) De thans voor geheel *Tanzania* bindende 18 conventies, bestaan uit 14, overgenomen van Tanganjika, plus 4 later geratificeerd. Voor Tanganjika liggen de cijfers als volgt: gehandhaafd bij toetreding 18, later geratificeerd 2; van die 20 zijn 14 in gelding uitgebreid over heel Tanzania. Voor Zanzibar toelichting overbodig.
- (d) In deze lijst ontbreken Libië en Soedan. Voor *Libië* had Italië te voren wel conventies toe-

de meergenoemde onafhankelijke Commissie van Deskundigen voor het toezicht op de naleving, en beoordeeld door de Arbeidsconferentie. In de Commissie zijn daarom in de laatste tien jaar een toenemend aantal leden van niet-westerse herkomst benoemd, en is het aantal leden uit het Westen teruggelopen. In de Conferentie zijn alle Leden der I.A.O. door delegaties vertegenwoordigd.¹²

IV

Thans komt de vraag op tafel: hoeveel vroeger, in het koloniale tijdvak, toepasselijk verklaarde conventies zijn door elk der nieuwe Afrikaanse Leden der I.A.O. gehandhaafd? en: hoeveel zijn voorts door elk hunner sinds zijn toetreding tot de Organisatie geratificeerd? Deze cijfers kunnen een indruk geven van de doorwerking van het internationale arbeidsrecht in de nieuwe Afrikaanse staten. De cijfers lopen van 1956 tot eind 1964.¹³ (Zie de statistiek op blz. 274.)

V

Op deze statistiek volgt de vraag: welke conventies zijn door de nieuwe staten onderscheidenlijk aanvaard? Het antwoord op die vraag blijkt niet eenvoudig te zijn, tot rubricering heb ik geen mogelijkheid gezien.

Boven bleek al, dat dadelijk aan het begin der aanvaarding, dus bij de toetreding tot de I.A.O., het vroeger door elke der regeringen der bewindvoerende staten gevoerde beleid — onderling verschillend beleid in Parijs, Londen, Brussel, Rome — een beslissende rol speelde. De nieuwe staten, die vroeger deel uitgemaakt hadden van 'Afrique Occidentale Française', aanvaardden allemaal op één na dezelfde 13 conventies, vroeger door Frankrijk op hen toepasselijk verklaard; terwijl de voormalige (Franse) trustgebieden Togo en Kameroen, zomede op één na alle nieuwe staten die behoord hadden tot 'Afrique Equatoriale Française', en ook de Madagassische Republiek 12 conventies aanvaardden. Waarom die ene (no. 18 over ongevallevergoeding) vroeger door Frankrijk weggelaten was voor

passelijk verklaard. Doch toen Libië in 1952 tot de I.A.O. toetrad, bestond de praktijk van voortzetting van toepassing van conventies nog niet met de later verkregen regelmaat. De regering van het onafhankelijke Libië heeft zich toen eenvoudig bereid verklaard de bestaande verplichtingen te erkennen en heeft daarna (pas in 1961) één vroeger toepasselijk verklaarde conventie geratificeerd. Eind 1964 was Libië partij bij 11 conventies. Voor Soedan waren door de voormalige co-domini Egypte en het Verenigd Koninkrijk geen verklaringen over toepasselijkheid van conventies afgelegd, er viel dus niets te handhaven. Eind 1964 was Soedan partij bij 5 conventies.

¹² Op haar zitting van dit jaar 1965 telde de Commissie 2 leden uit Afrika, 1 uit het Midden-Oosten, 1 uit het Verre Oosten, 2 uit India-Pakistan, 1 uit het Caraïbische gebied, 3 uit Latijns-Amerika, 1 uit Noord-Amerika, 2 uit Oost-Europa en Joegoslavië, 5 uit West-Europa.

¹³ Deze cijfers zijn me verstrekt door de afdeling 'Normes internationales du Travail' van het I.A.B., aan welke ik dáárvoor en voor andere inlichting hier gaarne hartelijk dank betuig.

deze groep, het valt aan de hand der gegevens niet te zeggen. Doch Tunesië had van maar 2, Marokko van maar 4 conventies de toepassing voortgezet. Vanwaar zulke verschillen?

De voormalige Belgische gebieden toonden als uitgangstelling de verlenging van de toepassing van tussen de 15 en 17 conventies, maar tussen Congo, Rwanda en Boeroendi treden binnen deze getallen weer voor ons onverklaarbare verschillen aan de dag. De voormalige Britse gebieden tonen onderling nog grotere verscheidenheid, en door hen aanvaarde conventies waren telkens weer andere dan die in de ex-Franse gebieden.

Evenmin valt een lijn of vallen lijnen te ontdekken in de latere ratificaties. Hier en daar ontmoeten we het verschijnsel, dat van twee of drie bijeenliggende nieuwe staten met soortgelijke sociale gestalte de een wel, een ander weer niet een bepaalde conventie heeft aanvaard.

Ik kan hier nu alleen maar een greep doen uit het totaal der aanvaarde conventies. Voor een werkelijk overzicht zou een lange bespreking nodig zijn, welke de toelaatbare omvang van dit artikel te buiten zou gaan.

In de eerste plaats zou het onderzoek moeten gaan over de toepassing in elk der nieuwe staten van de door de Commissie van Deskundigen voor het toezicht op de naleving indertijd voor de 'non-metropolitan territories' als 'fundamenteel' bestempelde zeven groepen van conventies.¹⁴

Van zulke dusgenoemde fundamentele conventies (ik geef hier maar enkele voorbeelden) waren eind 1964 aanvaard:

- regeling van gedwongen arbeid (no. 29 van 1930) door 26 nieuwe Leden der I.A.O. in Afrika;
- afschaffing van gedwongen arbeid (no. 105 van 1957) door 19;
- discriminatie in beroep en arbeid (no. 111) door 13;
- nachtarbeid voor vrouwen (nos. 4 en 41 en 89 of een of meer daarvan) door 20;
- minimum-leeftijd voor toelating in industrie of landbouw of scheepvaart (nos. 5, 7, 10, 15, 33, 58—60 of een of meer daarvan) door 23;
- nachtarbeid van kinderen (nos. 6 en 89) door 20;
- vakverenigingsvrijheid (no. 87) door 18;
- collectieve onderhandeling (no. 98) door 19;
- arbeidsinspectie (no. 81) door 15.

Deze getallen van aanvaarding geven voor een aantal conventies een nogal gunstig beeld. Maar de hoofdvraag, reeds meermalen hierboven geraakt, blijft: hoe staat het met het leven der conventies in de werkelijkheid van het sociale bestel? Enig licht werpen daarop van terzijde de jaarlijkse

¹⁴ Rapport-1955, blz. 8, par. 34.

rapporten der onafhankelijke Commissie van Deskundigen voor het toezicht op de naleving. Een bijzonder belang bezitten de boeiende overzichten en beschouwingen in het 4e deel van het commissie-rapport van 1961, welk deel geheel gewijd was aan de sociale evolutie in de nog bestaande en de voormalige niet-moederlandse gebieden en de betekenis daarin van arbeid en arbeidsrecht.

Op één veld van arbeidsrecht zijn grote moeilijkheden ontstaan in enkele der nieuwe staten in Afrika, nl. op dat van de gedwongen arbeid. Over de gedwongen arbeid heeft de Commissie van Deskundigen in 1962 een grondige complete studie verricht, in het jaarrapport-1962 opgenomen als 3e deel. De moeilijkheden trokken zich samen in de ingevoerde arbeidsdwang voor economische projecten, ondernomen tot versterking, tot snelle modernisering van de staat, en mede tot gezondmaking van het in de steden werkloze leven der opgeschoten jeugd, 'jeunesse désœuvrée', weggevoerd van het platteland. Hoewel tal van in geding zijnde staten gebonden waren aan de twee conventies (of aan een van beide) op de gedwongen arbeid (van 1930 en 1957, zie boven), legden zij aan de werkloze jeugd voor de genoemde doeleinden gedwongen arbeid op, hetzij door uit-rekking van het begrip militaire dienst (een oud middel, al bij de totstandbrenging van conventie no. 29 in 1930 uitdrukkelijk verworpen), hetzij door burgerlijke dienstplicht, zulks in open strijd met hun verplichtingen. Hoezeer de knoop, waarin de betrokken staten zich bevonden, duidelijk lag en de toegepaste politiek tot zekere hoogte begrijpelijk was, de Commissie van Deskundigen heeft, getrouw aan haar opdracht, de vinger gelegd op de schending van verdragsverplichtingen en hier en daar een paar harde opmerkingen moeten uitdelen aan de regeringen van de ergste overtreeders. Mede als gevolg van de zo-even genoemde studie van 1962, die nogal opzien gebaard had, en juist ook van die opmerkingen, is een 'Colloque' belegd in Dar es Salaam in september 1962. Die bijeenkomst diende ter bespreking van het pijnigende vraagstuk der 'Jeunesse sans emploi' tussen delegaties van een tiental Afrikaanse staten en territoriën, met deelneming ook van delegaties van Engeland en Frankrijk, en van 'waarnemers' van enkele internationale organisaties, zoals de I.A.O., de Economische Commissie (der Verenigde Naties) voor Afrika, de Unesco, de Organisation Africaine et Malgache de Coopération Economique. Tot veler verbazing kwam de Colloque tot de merkwaardige afwijzing in principe van de arbeidsdwang en strafsancties, en tot aanbeveling van de beproeving van andere middelen om de werkeloze jeugd een nuttig en zinrijk bestaan te verschaffen.¹⁵

Maar het spreekt vanzelf, de zaak blijft aan de orde als een onderdeel van de diep ingrijpende veranderingen, welke zich in de sociale structuur

¹⁵ Het rapport van de Colloque is onder de titel 'Jeunesse sans emploi' opgenomen in de *Revue Internationale du Travail* LXXXVII 3 (maart 1963).

en de economische werkzaamheid der nieuwe staten voltrekken. Het jongste rapport der Commissie van Deskundigen (van 1965) draagt daarvan duidelijk sporen in de over de toepassing der twee conventies op de gedwongen arbeid handelende opmerkingen. Deze hebben ter jongste Arbeidsconferentie tot een leerzaam debat geleid.¹⁶ De studie van de relaties, bestaande tussen de eisen van economische en sociale ontwikkeling in de nieuwe staten en de toepassing van de conventies op de gedwongen arbeid heeft het I.A.B. in 1964 en in het lopende jaar onverpoosd voortgezet, ook door onderzoek ginds ter plaatse op verzoek of met instemming hunner regeringen. De onderzoekingen betreffen in het bijzonder de ervaringen, opgedaan in zake opleiding van de jeugd en gebruikmaking van haar arbeidskracht in het verband van nationale diensten, en verwante onderwerpen. Het rapport van het Bureau, beloofd tegen 1966, wordt met spanning tegemoet gezien.¹⁷

Dit vraagstuk van de gedwongen arbeid geeft een goede illustratie van de wrijving en spanning, welke bij de toepassing in nieuwe staten van een arbeidsconventie ontstaan kunnen tussen hun internationale verplichtingen en de eisen, die hun economische ontwikkeling en sociale veranderingen meebrengen. Dezelfde of soortgelijke kwesties zullen zich, het spreekt van zelf, in de nieuwe staten ook op andere terreinen en in andere vormen voordoen. Men zou de over de laatste 5 à 10 jaar lopende jaarlijkse rapporten der Commissie van Deskundigen voor het toezicht en der Conferentiecommissie voor de toepassing van arbeidsconventies moeten uitkammen om een meer volledig beeld te verkrijgen. Heel nuttige diensten kan ook bewijzen het mooie in 1958 door het I.A.B. uitgegeven boek, getiteld *Les problèmes du travail en Afrique*.¹⁸

De in dit inleidende artikel vervatte gegevens tonen wel, dat de nieuwe staten in Afrika zich in de I.A.O. hebben kunnen inpassen. Dat kan niet verwonderen: voor velen hunner dateren de aanrakingen hunner administraties met de I.A.O. dan ook reeds van tientallen jaren her, uit de tijd, dat de bewindvoerende mogendheden voor hen de beslissingen namen over de toepassing van arbeidsconventies. Doch opvallend sterk zijn die aanrakingen geïntensiveerd sinds 1946, toen de Organisatie het 'koloniale vraagstuk' als vitaal voor de na-oorlogse wereld erkende, en bijzondere en diepgaande aandacht aan deze landen ging wijden, toenmaals dus nog behorende tot de groep der 'non-metropolitan territories'. Aan hun eigen kant nam de vertrouwde met het internationale arbeidsrecht toe, doordat in verschillende dier 'niet-moederlandse gebieden' het arbeidsrecht meer en meer

¹⁶ Rapport der Comm. v. Desk.-1965, blz. 61 (Ivoorkust), blz. 62 (Guinee, Boven-Volta); rapport-1965 der Comm. uit de Conferentie, blz. II, par. 9, blz. XIX (Boven-Volta).

¹⁷ Rapport Commissie van Deskundigen-1965, blz. 7, par. 12. Notulen van de jongste Arbeidsconferentie, 31e vergadering, blz. 483, 2e kolom.

¹⁸ In 1960 gevolgd door een soortgelijk werk voor Noord-Afrika.

gebracht werd tot de autonome bevoegdheden hunner administraties, een verschuiving, waarmee de Constitutie rekening hield in (oud) art. 35, leden 4, 6, 7, 8 (naar de gewijzigde tekst van 1946). De koloniale mogelijkheden behielden wel het laatste woord, doch in de praktijk van verschillende gebieden spraken hún administraties het hoogste woord. In die zelfde richting ging de deelneming van niet-moederlandse gebieden na 1954 (Britse, Franse, Belgische, Italiaanse) aan de zittingen der Arbeidsconferentie, geheel buiten de Constitutie om.¹⁹

Zo blijkt, dat, voorzichtig gezegd, de nieuwe Afrikaanse Leden der I.A.O. niet ongeneigd zijn stukken van dat van huis uit westerse arbeidsrecht te aanvaarden. Maar ook hier ligt, we raakten bij herhaling daaraan, het zwaartepunt in de harde praktijk der toepassing. Er is voorts gebleken, hoezeer het internationale arbeidsrecht een der kanalen kan worden, of reeds is geworden, waardoor de westerse wereld internationale stromingen veroorzaakt in de inheemse samenlevingen in Afrika. Voor een slot-som op deze punten ligt evenwel het ogenblik nog ver weg, de onafhankelijke bewindvoering der nieuwe staten dateert immers pas, meestal, van vijf jaar her of minder.

De praktijk der toepassing van het internationale arbeidsrecht vraagt om gezette studie, opdat het grote doel: bereiking van gezonde arbeidsrelaties en bescherming van de arbeiders, zoals omschreven in de preambule van de Constitutie der I.A.O. en in de Declaratie van Philadelphia van 1944, gediend kan worden in de door snelle industrialisatie en verzwakking van stam- en clanverband onthutsend en soms verwoestend snel veranderende bouw, inrichting en leven der nieuwe staten.

THE NEW STATES IN AFRICA AND INTERNATIONAL LABOUR LAW (SUMMARY)

The author's sole purpose in writing this article is to throw some light upon the juridical forms in which the new states of Africa are brought into contact with international labour law.

In the first part of the paper the main problem and some related aspects are briefly sketched: once these new states have become Members of the International Labour Organisation, what is their position in, and relationship to, the I.L.O.? Moreover, to what extent has international labour law — itself the product of Western democratic society and the spirit of free association — become a meaningful thing in these countries, of which at least a part of the population is now fully involved in a transition from traditional forms of agrarian and tribal society to those of the industrial national state.

¹⁹ Zie mijn in noot 4 hierboven genoemde artikel, blz. 31.

The author stresses that the answers to these questions must be sought in Africa itself and at I.L.O. headquarters at Geneva; that such a study would require the services of social anthropologists and scholars of allied sciences.

After a description (in part II) of the procedure followed by new states in accepting membership of the I.L.O., the paper in part III indicates the principal obligations which derive from it. Part IV tabulates the Labour Conventions accepted by the new states upon their entry into the I.L.O., and those which they ratified at a later date. Part V is a brief reconnaissance of the extent to which these states adhere to what is sometimes called the 'fundamental' conventions, and provides an example (problems arising from the use of forced labour) in which new states face a conflict between binding conventions and the demands of national exigency.

The author concludes his paper with some tentative and provisional conclusions regarding the legal aspect of the possible effect of labour law in these new states. International labour law may well become an increasingly effective channel through which the indigenous societies are drawn into the international currents of law, recognized by the Western world. In each case the application of this labour law demands close examination — against a local background of sometimes bewilderingly fast and destructive changes in the structure and life of these countries — in order that sound labour relations and an effective protection of workers in terms of the preamble of the I.L.O. Constitution and the Declaration of Philadelphia (1944) may be brought about.

AANTEKENING

I

Door bemiddeling van prof. van Asbeck ontvingen wij eveneens een door deskundige hand in Kameroen opgestelde nota over arbeidsinspectie en arbeidsproblemen in dat land, welk overzicht wij, vertaald en samengevat,¹ hieronder laten volgen. Het geeft een gedeeltelijk antwoord op de door prof. van Asbeck gestelde vragen voorzover die de werkelijkheid in de Afrikaanse landen betreffen, gedeeltelijk stelt het die nogmaals maar in andere vorm; het signaleert ook het economische aspect van de problemen en het zwijgt, begrijpelijk, over het politieke aspect, waar prof. van Asbeck naar verwijst door het noemen van de fundamentele conventie over gedwongen arbeid.

Redactie

¹ Origineel ter inzage in de bibliotheek van het Afrika-Studiecentrum.

II

ARBEIDSINSPECTIE EN ARBEIDSVRAAGSTUKKEN IN KAMEROEN

Arbeidsaangelegenheden in Kameroen ressorteren onder een federaal ministerie in Jaoundee. Dit ministerie bestaat uit de minister en zijn kabinet, de secretaris-generaal, drie directies (arbeid, sociale zekerheid, algemene studies en wetgeving), een medische inspectie en een vijftal buitendiensten. Deze buitendiensten zijn: de arbeidsinspectie (verricht door inspecteurs, controleurs en kantoren van arbeid), de plaatselijke medische inspectie, beroepsvoorlichting en psychologisch onderzoek van arbeidsproblemen in Douala, openbare instellingen voor snelle scholing van volwassenen in Jaoundee en Douala, en een vertegenwoordiging van het ministerie in Bouea (W.-Kameroen). De arbeidsinspectie is gesplitst in vijf afdelingen: Centrum, West, N'kongsamba, Noord en Kumba (W.-Kameroen), terwijl een inspecteur gedetacheerd is bij de spoorwegen.

Inspectieambtenaren hebben een afzonderlijk statuut, maar zijn als alle andere ambtenaren onderworpen aan het reglement op de openbare dienst en gegroepeerd in de twee kaders van hogere (A) en middelbare ambtenaren (B). Bij de arbeidsinspectie omvat het A-kader de inspecteurs, het B-kader de controleurs. Toelating tot het A-kader vereist een diploma van de Ecole Nationale d'Administration et de Magistrature, het Institut des Hautes Etudes d'Outre-Mer of een universitaire graad. Op verzoek van de regering heeft het I.A.B. vele beurzen voor specialisatie verstrekt. De ambtenaren van het B-kader krijgen een gespecialiseerde opleiding in de dienst en, sinds 1965, aan het voor de vroegere Franse gebieden door het I.A.B. opgerichte Centre International de formation des cadres moyens du Travail in Jaoundee.

De inspectie beschikt over kantoren en de noodzakelijke transportmiddelen. De ambtenaren bezitten een onverminderd verantwoordelijkheidsbesef en geven blijk van een hoge opvatting van hun beroep, waar zij deel uitmaken van de administratie, met zekerheid van inkomsten en reglementair gewaarborgde onafhankelijkheid in hun werk, en erfgenamen zijn van een al voor de onafhankelijkheid bestaande organisatie en van tradities die zij wisten te handhaven. Zij genieten het vertrouwen van werkgevers en werknemers en spelen op de voorgrond mee bij het bewaren van de arbeidsvrede en het verbeteren van levens- en arbeidsomstandigheden in het westerse bedrijf.

De vraagstukken van aanpassing aan het westerse bedrijf waar de plaatselijke bevolking overheid en werkgevers voor stelt, kunnen verschillen naar de plaats van vestiging van nieuwe nijverheid, maar men ontmoet steeds eenzelfde soort moeilijkheden, die voortvloeien uit nauwelijks kunnen lezen en schrijven, gebrekkige scholing, traditionele sociale structuur en

absenteïsme. Makkelijker dan op het platteland, zal men deze moeilijkheden te boven komen in de steden, waar de bevolking zich min of meer aan het moderne leven aangepast heeft, proletarisatie al een feit is en werkloosheid veel voorkomt.

Op het stuk van arbeid zijn de ontwikkelingslanden bij hun industrialisatieprogramma's er eerder op uit werkgelegenheid voor de stad dan westerse loonarbeid op het platteland te brengen. Hier zal men trachten de bevolking bij de landbouw te houden door de verbouw van uitvoergewassen uit te breiden en op peil te brengen en door dorpen te hergroeperen, wat het makkelijker zal maken voorzieningen te treffen voor hygiëne, onderwijs, het ruilverkeer en ontspanning. Men zal nadruk leggen op samenwerking en groepsverband. Het gaat er om de jeugd op het land te houden door voldoende aantrekkelijke levensomstandigheden en arbeidsvoorwaarden en te vermijden dat iedere nieuwe arbeidsplaats in de stad dadelijk ettelijke leden van eenzelfde stam of clan doet vertrekken, die, in afwachting van een baantje, op kosten leven van een groepsverwant die al werk gevonden heeft.

Maar zelfs de nog traditioneel levende plattelandsbevolking reageert niet ongunstig meer op moderne industrie. De groei van communicatie- en voorlichtingsmedia, het aandeel van stam- en clanhoofden aan na de onafhankelijkheid gecreëerde staatsinstellingen en de campagnes om alle werkkraft voor de economische ontwikkeling in te spannen hebben een nieuw klimaat geschapen, dat gunstig is voor de oprichting van moderne bedrijven.

De daarbij opgetreden en te overwinnen moeilijkheden zijn terug te brengen op de aanpassing van de mens aan moderne arbeidsnormen. Het gaat hier om de volgende problemen:

- van aanpassing aan een vast tijdschema en eerbiediging van de scherpe indeling ervan. Vaak zal in het begin het stamlid op het werk ontbreken, gewend als hij is aan het ritme van de seizoenen en het daarbij horende werk, of het nu landbouw betreft, jacht, visvangst of een ander bedrijf.
- van aanpassing aan de machine en van ongelukken, veroorzaakt door geen acht te slaan op de eraan verbonden gevaren.
- van rekening te moeten houden, bij het invoegen en samenstellen van ploegen, met stamverschillen of gezagsverhoudingen in de sfeer van de clan. Deze noodzaak doet zich ook voor in door de werkgever ingerichte arbeidersverblijven.
- van grotere verplichtingen van de werkgever op het punt van sociale betrekkingen. De onderneming moet de clansolidariteit vervangen voor wat betreft medische verzorging en bepaalde familiebetrekkingen; soms buiten het bedrijf liggende vraagstukken oplossen die van invloed zijn op de opbrengst van de arbeid.

— van het moeten voorzien in scholing, aangepast aan arbeiders die in de meeste gevallen analfabeet zijn.

Wanneer in ontwikkelingslanden industrialisatie in een nog niet verstedelijkt gewest traditioneel levende groepen erbij betreft, brengt dat aanpassing mee van werknemers zowel als werkgevers.

AANKONDIGING

Centre de Documentation Economique et Sociale Africaine (CEDESA) — *Les Paysannats en Afrique au Sud du Sahara*. Enquêtes Bibliographiques XII, 215 blz., Brussel 1965. FB 300.

— *Alimentation des populations africaines au Sud du Sahara*. Enquêtes Bibliographiques XIII, 221 blz., Brussel 1965. FB 500.

Het in december 1957 te Brussel opgerichte Centre de Documentation Economique et Sociale Africaine, afgekort CEDESA, verzorgt de publicatie van op Afrika betrekking hebbende bibliografische overzichten en kaartsystemen. Deze beperken zich tot boekwerken en artikelen die gewijd zijn aan problemen op economisch en sociaal gebied in Afrika (vnl. ten zuiden van de Sahara of tussen de keerkringen) en verschenen zijn in het Frans, Engels, Nederlands, Duits, Italiaans, Spaans en Portugees.

De tot dusver verschenen delen van de Enquêtes Bibliographiques, 13 in getal, met 1 ter perse¹ en 1 in voorbereiding, bevatten referenties aan werken en publicaties over grond- en landbouwaangelegenheden, de vorming van boerenbedrijven, de economische ontwikkeling, de situatie van de Afrikaanse vrouw, de industrialisatie, de urbanisatie, het boswezen, de voeding enz.

De werken en artikelen zijn in de bibliografieën in alfabetische volgorde, hetzij op naam van de schrijver, hetzij op die van de publicerende instelling opgenomen. Aan de vermelding van de titel is een korte aanduiding van de inhoud toegevoegd. Voorts bevat elk deel een zogenaamd 'plan analytique', waarin de werken en artikelen, gegroepeerd in onderdelen van de stof, door middel van verwijzing naar de betreffende volgnummers zijn aangegeven.

De twee jongste delen van deze reeks (XII en XIII), gepubliceerd met steun van het Belgische ministerie van onderwijs, werden samengesteld uit materiaal in de bibliotheek van het Nationaal Instituut voor de Landbouwstudie in Kongo volgens een daartoe door Ir. P. C. Lefevre opgesteld plan. Met betrekking tot het twaalfde deel, dat 844 verwijzingen bevat en ook Madagascar bestrijkt, zij opgemerkt, dat het kennelijk alleen die publicaties verwerkt, die in het bijzonder betrekking hebben op de ontwikkeling van boerenbedrijven en boerengrondbezit en daarvoor van

⁷ Verschenen na het ter perse gaan van dit nummer: L. BOVY — *Le mouvement syndical ouest africain d'expression française*. Enquêtes Bibliographiques XIV, 115 blz., CEDESA, Brussel 1965. FB 500. Het bevat 518 verwijzingen, waarvan vele indirect of in wijder verband voor het onderwerp van de verzameling van belang zijn.

belang zijnde landbouw, bosbouw en veeteelt, zich dus niet inlaat met het traditionele (gewoonterechtelijke) agrarische patroon van Afrika ten zuiden van de Sahara. Voor dit laatste dient men het vierde, tot 1959 lopende deel te raadplegen. Wel jammer is dat dientengevolge een aantal gedurende de laatste jaren verschenen belangrijke werken op agrarisch-rechtelijk (en aanverwant) gebied nog niet in deze overzichten is opgenomen. De verschijning van het dertiende deel (985 verwijzingen, Madagascar inbegrepen) werd zoveel mogelijk bespoedigd met het oog op de algemene campagne tegen de honger.

S.

MEDEDELING

Begin 1966 verschijnt bij de Universitaire Pers Leiden van Mr. H. W. J. SONIUS, wetenschappelijk medewerker van het Afrika-Studiecentrum, een korte studie:

Rhodesia. Een dilemma van ras en grond, die aan onze abonnees zal worden toegezonden.

Redactie :

Afrika-Studiecentrum, Leiden

Administratie-adres

KRONIEK VAN AFRIKA

Rapenburg 8 - Leiden

Versijnt 4 maal per jaar

Jaarabonnement f. 12.—

Studentenabonnement f. 6.—